

KONSEKVENsutREDNING JOSTEDALEN

MIMIR AS: 2010

FORORD

Reiselivsnæringene utgjør en betydelig virksomhet i Fjord Norge, og er en næring som har hatt kraftig vekst siden den første kraftutbyggingen i Jostedalen ble utredet og igangsatt på 1960-tallet. Denne utredningen er ment å belyse dagens reiselivsmessige status i Jostedalen, vurdere eksisterende planer og potensial for utvikling, samt vurdere konsekvenser av de omsøkte utbyggingstiltakene i et reiselivsperspektiv.

Oppdragsgiver for utredningen er Statkraft ved Anders Korvald. Arbeidet har vært utført av Ann-Jorid Pedersen, med hjelp til informasjonsinnhenting av kollega Sarah Peters, i august og september 2010.

Fredrikstad, 27. september 2010

Ann-Jorid Pedersen

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER

JOSTEDALENS BETYDNING SOM REISEMÅL

Jostedalen som reiselivsområde er i seg selv relativt begrenset, med sine ca 60 000 besøkende i året. Ca 70% av de besøkende, dvs omlag 42 000 mennesker, overnatter andre steder i regionen, noe som viser at Jostedalen har en viktig funksjon for hele reisemål Sognefjord. Reiselivsvirksomheten i området har hatt en positiv utvikling de siste årene, og potensialet for ytterligere vekst synes å være betydelig. Det er rundreiseturismen som har vært den dominerende reisetrafikken i Fjord Norge i svært mange år. Resort- og baseferie er imidlertid blitt et strategisk satsningsområde de siste årene, der reiselivsnæringen satser på vekst i markedet. Det kan synes som om Jostedalen, med sine naturbaserte forutsetninger og sitt brede aktivitetstilbud, har et godt utgangspunkt for å videreutvikle og øke andelen baseturister i Fjord-Norge. Jostedalen har dermed en strategisk rolle og reiselivsmessig funksjon som må sies å gå langt utover områdets geografiske grenser.

JOSTEDALEN SOM KULTURMILJØ, OPPLEVELSESOMRÅDE OG MERKEVARE

Fjord Norge markedsfører seg som et bærekraftig, naturbasert reisemål. Undersøkelser viser at det er naturen og landskapet som skaper attraktivitet og trekker utlendinger til Norge. Ut fra denne, og andre lignende undersøkelser, synes Jostedalen å ha et særlig fortrinn framfor mange andre destinasjoner i landet. Det er svært sannsynlig at Jostedalen vil oppleves som et sammenhengende kulturmiljø av turister som kommer langs riksveien. Store inngrep eller endringer i dette landskapet vil dermed få konsekvenser for opplevelsen av kulturmiljøet. Det samme gjelder for de områdene der turistene bor og deltar i aktiviteter. Opplevelsen av landskap og kulturmiljøer, er her vurdert i lys av vedtatte mål om bærekraftig reiseliv og verdiskaping, der både de miljømessige, sosiale og økonomiske kvalitetene på et reisemål er likeverdige størrelser.

KONSEKVENSER VED OMSØKT UTBYGGING

Vi har gjennom våre undersøkelser ikke dokumentert noen betydelig konflikt mellom eksisterende kraftutbygging og reiselivet i Jostedalen i dag. Denne rapporten gir heller ikke grunnlag for å si hvor en eventuell kritisk grense for ytterligere kraftutbygging går, med tanke på reiselivets interesser. Det synes imidlertid klart at potensialet for konflikt ved en videre utbygging er til stede. Den største og mest negative konsekvensen av Statkrafts omsøkte tiltak, synes å være at en redusert vannføring i Krundøla/Jostedøla, i praksis vil kunne sette en stopper for kommersiell raftingvirksomhet i Jostedalen. En slik mulig konsekvens er belyst i denne rapporten, men er likevel av en så teknisk art, at vi anbefaler at en ekspert på området bringes inn for å vurdere problemstillingen nærmere, slik at han kan vurdere om det finnes praktiske løsninger. Et slikt arbeid bør gjøres i nær dialog med den aktøren som forestår raftingen i dag, dvs Ice Troll AS. Det understrekes også at utbyggingen av Vigdøla og overføringen av Vestsideelvane bør vurderes under ett når det gjelder denne problemstillingen.

GENERELL ANBEFALING

Med tanke på det generelle konfliktpotensialet mellom kraftnæringen og reiselivet, mener vi det vil være strategisk verdifullt å beholde noen områder som ”industrielt” inngrepsfrie, uavhengig av videre utbygging, eller ikke utbygging, andre steder. I reiselivssammenheng utpeker Krundalen seg, med sine landskapsmessige kvaliteter og opplevelsesmuligheter, som et åpenbart valg for å sikre et område som uberørt av kraftindustrien.

INNHALDSFORTEGNELSE

Konsekvensutredning Jostedalen	1
Sammendrag og konklusjoner	2
1.0 Bakgrunn og premisser.....	4
2.0 Informasjonsinnhenting og metode	5
3.0 Avgrensning, definisjoner og presisering	6
4.0 Beskrivelse av tiltak som er vurdert	8
5.0 Reiseliv og turisme, definisjoner og nasjonale mål	15
6.0 Natur- og kulturattraksjoner i utbyggingsområdet	16
7.0 Den reiselivsrelaterte trafikken i regionen	17
8.0 Vurdering av Jostedalen som reisemål.....	29
9.0 Verdivurdering av de berørte områdene	35
10.0 Vurdering av omsøkte tiltak i området med relevans for reiselivet.....	37
11.0 Avbøtende tiltak.....	45
12.0 Konklusjoner	46
13.0 Referanseliste	46
14.0 Vedlegg	47
vedlegg 1.....	48
vedlegg 2 A.....	49
Vedlegg 2 B	51
Vedlegg 3	52
Vedlegg 4	53
Vedlegg 5	54
Vedlegg 6	55
Vedlegg 7	56

1.0 BAKGRUNN OG PREMISSE

1.1 BAKGRUNN

Denne konsekvensanalysen er laget i forbindelse med at Statkraft Energi AS søker om konsesjon for overføring av Vestsideelvene i Luster kommune i Jostedalen, samt Vigdøla. Vannet skal overføres til eksisterende magasin i Tunsbergdalsvatnet, som ligger i samme vassdrag, og utnyttes i Leirdøla kraftverk. Utredningen skal ta for seg den reiselivsmessige betydning Jostedalen har i dag og kan ha i framtida, samt påpeke effekter av ulike tiltak.

1.2 TIDLIGERE UTBYGGING I JOSTEDALEN

Statkraft startet utbyggingen av Jostedalsvassdraget i 1984. Den samlede kraftproduksjonen fra Jostedalsverkene var i 2003 på 877 GWh. Det største magasinet ligger bak den 55 meter høye Styggevasdammen. Det rommer 250 millioner kubikkmeter, og reguleringshøyden på Styggevatn er totalt 90 meter. Det ble skutt rundt 70 kilometer tunneler og bygd omtrent 60 kilometer med vei i forbindelse med Jostedalsanlegget. Utbyggingen førte til at hovedelva gjennom Jostedalen fikk redusert vassføringa med omtrent en tredjedel. Da det i 1984 ble søkt om regulering av Breheimen og Strynevassdraget, ble saken utsatt, og det endte med vern av vassdraget i 1993. Også Mørkridvassdraget i Luster ble varig vernet i 1993.¹ I perioden 1975-1979 ble også Leirdøla kraftverk utbygd.

1.3 PROBLEMKOMPLEKS

Kraftutbygginga og reiselivet i Jostedalen har lenge delt et skjebnefellesskap. Anleggsveiene som er bygd i forbindelse med Statkrafts installasjoner har gitt aktivitetsleverandører mulighet til å etablere virksomhet i områder som uten veiene ville vært utilgjengelige. Det finnes også eksempler på at reiselivet har funnet måter å utnytte selve kraftinstallasjonene, som demningen i Tunsbergdalsvatnet der det drives det kommersiell kajakkpadling. Samtidig kan de samme kraftinstallasjonene ha en negativ innvirkning i forhold til reiselivet gjennom å redusere verdien av landskapsopplevelsen. Dette henger sammen med markedsføringen av, og forventningene til å møte, uberørt landskap, villmark og bærekraftig naturforvaltning. I et større miljøperspektiv ser vi de samme paradoksene. Naturen leverer ressurser til både kraftnæringen og reiselivet, og mens elektrisk kraft kan bidra til å redusere utslippene av klimagasser, kan reiselivet bidra negativt til miljøet gjennom egne naturinngrep og utslipp fra reiselivstransport. Reiselivet kan på sin side bidra positivt til miljøet gjennom vedlikehold av kulturlandskap, formidling av kunnskap til besøkende osv. Flomproblematikk er også en del av dette komplekset. Campingplassene har vært plaget av at elva har gått over sine bredder og skapt betydelige merkostnader. Denne rapporten har ikke sett på om flomsikring er et mulig tiltak for å løse situasjonen. Spørsmålet til syvende og sist, blir i hvilken grad turistene *oppfatter* de ulike inngrepene som negative og positive, hvordan dette påvirker deres reise- og forbruksmønster på sikt, og når balansepunktet mellom kraftnæring og reiseliv er såpass i vater at begge næringer kan fungere godt side om side.

¹ Fylkesleksikon for Sogn og Fjordane: www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Utbygging-_og_vern_i_Jostedalen

2.0 INFORMASJONSINNHEITING OG METODE

2.1 INFORMASJONSINNHEITING

Bakgrunnsinformasjonen til utredningen er hentet fra *Fagrapport friluftsliv og ferdsel* fra AMBIO miljørådgivning (25620-4:2007), *Fagrapport landskap* fra Inter Pares (8:2008), brosjyrer og informasjonsmateriell fra Statkraft, opplysninger fra og intervjuer med reiselivsaktører i området, Luster kommune, samt offentlig tilgjengelig statistikk og informasjon som Mimir AS allerede besitter. Det presiseres at fagrapportene som har vært brukt som bakgrunnsinformasjon, har behandlet natrumessige konsekvenser for overføring av vestsideelvene, men ikke Vigdølautbyggingen.

Det har i løpet av prosessen vært gjennomført en befaring i området. I tillegg har det vært avholdt samtaler med reiselivsaktører og andre interessenter og brukere av området.

2.2 METODER FOR MÅLING OG VERDIFASTSETTING

Det foreligger lite etablert metodikk spesifikt for konsekvensutredninger av reiseliv som eget felt. Denne rapporten benytter derfor en kombinasjon av flere metoder, ut fra hva som synes å være mest relevant å få belyst. Disse metodene er primært:

1. Metodikk beskrevet i Statens vegvesens håndbok 140 (1995)
2. Metodikk basert på teorier om verdiskaping i opplevelsesbasert reiseliv

I arbeidet med å drøfte mulige konflikter mellom kraftnæringen og reiselivet, har vi skilt mellom tre kategorier av reiselivsinteresser og –ressurser.

1. Eksisterende kommersielle reiselivsaktiviteter (friluftsliv er utelatt)
2. Potensielle opplevelsesressurser (planer og kommersielle muligheter)
3. Ideelle ressurser (branding-nivå: verdens vakreste naturbaserte reisemål)

Det første trinnet i konsekvensvurderingen er å beskrive og vurdere temaets status og forutsetninger innenfor det planlagte utredningsområdet for vern. Fastsettelsen av ”verdi” er så langt som mulig basert på dagens bruk og behov, uttrykt ved konkrete planer for fremtidig utvikling og sannsynligheten for å kunne realisere disse i det aktuelle området uten inngrepene. Verdien fastsettes langs en skala som spenner fra *liten verdi* til *stor verdi*. (Se modell 1).

Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
-------------	---------------	------------

Modell 1: Verdimodell, Statens Vegvesen

Omfanget av tiltakene defineres videre etter en 5-delt skala fra svært negativ til svært positiv konsekvens. (Se modell 2).

Svært negativt	Negativt	Liten eller ingen konsekvens	Positivt	Svært positivt
----------------	----------	------------------------------	----------	----------------

Modell 2: Konsekvensmodell, Statens Vegvesen

Konsekvensene fastsettes dermed ved å sammenholde opplysninger om berørte områders verdi kombinert med omfanget av tiltakene.

2.3 AKTIVITETER I BEREKNINGENE

De enkelte aktiviteter i analysen vil være å:

1. vise omfanget av turisme / reiseliv i regionen ved hjelp av eksisterende statistikk
2. beregne lokalt konsum pr døgn innenfor ulike segmenter av reisende
3. kartlegge reiselivsomfang i nåsituasjon kontra referansesituasjon
4. estimere kort- og langtidsvirkninger og tilpasning til normalsituasjonen ved en utbygging, basert på skjønn og erfaringstall fra lignende undersøkelser / situasjoner
5. vurdere betydning av å lykkes med avbøtende tiltak
6. drøfte andre relevante tema

Bakgrunnsmateriale og referanser for de reiselivsbaserte metodene er oppført i litteratur- og referanselisten under punkt 13.

3.0 AVGRENSNING, DEFINISJONER OG PRESISERING

3.1 OMFANG

Rammene for dette oppdraget gjør at utredningen må holdes på et overordnet nivå.

3.2 REGIONEN

Regionen som er studert, er Jostedalen i Luster kommune. I Luster er Gaupne kommunesenter, mens Skjolden, Hafslo og Jostedal er bygdesentre. Jostedalen er sett i sammenheng med reisemål Sogndal og Luster, samt reisemål Fjord Norge. Det anslås ut fra overnattingsstatistikken og oppgitte besøkstall,² at ca 70%³ av Jostedalens årlige besøkende bor utenfor dalen, da primært innen region Sognefjorden⁴. Jostedalen har i så måte betydning langt utover sine egne geografiske grenser. Konsekvensene av den omsøkte utbyggingen vil bli presentert for Jostedalen som område, men til grunn for beregningen ligger forutsetninger om at evt konsekvenser vil berøre en betydelig større region enn Jostedalen. I reiselivssammenheng brukes gjerne reisemål Sognefjorden som en relevant geografisk enhet. (www.sognefjord.no)

3.3 BEREKNING AV ØKONOMISKE KONSEKVENSER

For å beregne mulige økonomiske konsekvenser ved den omsøkte utbyggingen i Jostedalen, er det benyttet statistikk fra SSB og TØI:

² Olav Grov, næringssjef Luster kommune, angir at det er ca 60 000 årlige besøkende i Jostedalen

³ Ca 60 000 besøkende fordelt på ca 54 000 overnattinger med en gj.snittelig overnattingstid på 2 netter, gir ca 27 000 gjester som overnatter i Luster. Trekker man fra overnattingene som skjer andre steder i Luster kommune (Skjolden, Hafslo etc), er anslaget at ca 70% av Jostedalens besøkende overnatter utenfor Jostedalen.

⁴ Region Sognefjorden består av områdene Aurland, Balestrand, Høyanger, Leikanger, Luster, Lærdal, Sogndal, Vik og Årdal

1. Norske og utenlandske turister (SSB)
2. Etter formål med reisen (SSB)
3. Etter overnattingstype (SSB)
4. Etter sesong og nasjonalitet (SSB)
5. Etter analyser av forbruksmønster for ulike segmenter (TØI)

Et omtrentlig turistkonsum er deretter anslått ved å multiplisere døgnkonsumet (TØI) for ulike segmenter med antall gjestedøgn (SSB) innenfor de samme segmentene, en metode som er mye brukt for å vurdere økonomiske virkninger av reiselivet. Det understrekes at konsumberegningen for Jostedalen kun er et anslag, og at rapportens rammer ikke tillater en grundigere undersøkelse av dette.

3.4 VURDERING AV EFFEKTER

For reiselivsnæringen vil effektene av en utbygging komme på tre nivåer:

1. Naturen vil kunne påvirkes
2. Opplevelsesrommet⁵, dvs stedene der turistene bor og attraksjonene ligger, vil kunne berøres
3. Image og den etablerte merkevaren ”Fjord Norge, verdens vakreste reisemål” / ”verdens beste, naturbaserte reisemål” vil kunne påvirkes

Det er dermed disse tre nivåene som hovedsaklig er lagt til grunn for vurderingene i denne rapporten.

3.5 INNHENTING AV ERFARINGER FRA ANDRE UNDERSØKELSER / SITUASJONER

Det er videre hentet noe informasjon fra steder som har merket effekter av kraftutbygging. I tillegg er det sett på vurderinger gjort for en mulig framtidig petroleumsvirksomhet i Lofoten / Vesterålen, samt innhentet erfaringer fra hvordan liknende inngrep oppfattes av turistnæringen andre steder.

Informasjon om erfaringene er hentet fra følgende rapporter:

1. Grunnlagsrapport. ”Oppdatering av faglig grunnlag for forvaltningsplanen for Barentshavet og områdene utenfor Lofoten – Konsekvenser for reiseliv i Lofoten-Vesterålen av petroleumsvirksomhet og av akuttutslipp fra skipstrafikk eller petroleumsvirksomhet.” (Asplan Viak: 2010)
2. ”Vindkraft, reiseliv og miljø, en konfliktanalyse” (Vestlandsforskning:2009)
3. Høringsuttalelse fra NHO Reiseliv vedr Statnetts kraftledning Sima-Samnanger (NHO:2006)
4. ”Konsekvensutredning Andenes havn” (Mimir:2008)

For øvrig er erfaringer hentet fra Mimirs arbeid på og kjennskap til sammenlignbare destinasjoner, som Voss/Nærøyfjorden, Sjøa/Heidalen, Trysil, Hemsedal, Geilo, Beitostølen, Lofoten/Vesterålen, Svalbard m.v.

⁵ ”Opplevelsesrommet” er et begrep som er foreslått av reiselivsforsker Lena Mossfeldt, og som i dag benyttes i mange sammenhenger. Det viser til de fysiske omgivelsene som tjenesten / opplevelsen produseres, leveres og forbrukes i. Se punkt 9.1

4.0 BESKRIVELSE AV TILTAK SOM ER VURDERT

4.1 BESKRIVELSE AV ALTERNATIV FOR UTBYGGING

1. Vestsideelvene

A. Alternativ med alle 8 vestsideelvene + Vigdøla (omsøkt)

1. Etablering av atkomstveg, påhugg/forskjæring, liten dam og bekkeinntak i Tverradøla, Røykjedøla, Bakkedøla, Kyrkjedøla, Liadøla, Vassdøla, Kvernelvi og Hompedøla.
2. Tunnelbygging vha tunnelboremaskin ved inntakene Vassdøla og Liadøla.
3. Etablering av en større tipp for tunnelmasser ved Sperle, (antatt arealbehov ca 40 000 kvm) samt kanskje ved Sagarøyelvi (antatt arealbehov ca 50 000 kvm)
4. To meters økning av damhøyden i Tunsbergdalsvatnet,
5. Bygging av midlertidig vei på 1 km ved Sagarøyelvi.

B. Alternativ uten Hompedøla og Kvernelvi

Som hovedalternativet, men Hompedøla og Kvernelvi tas ut av prosjektet

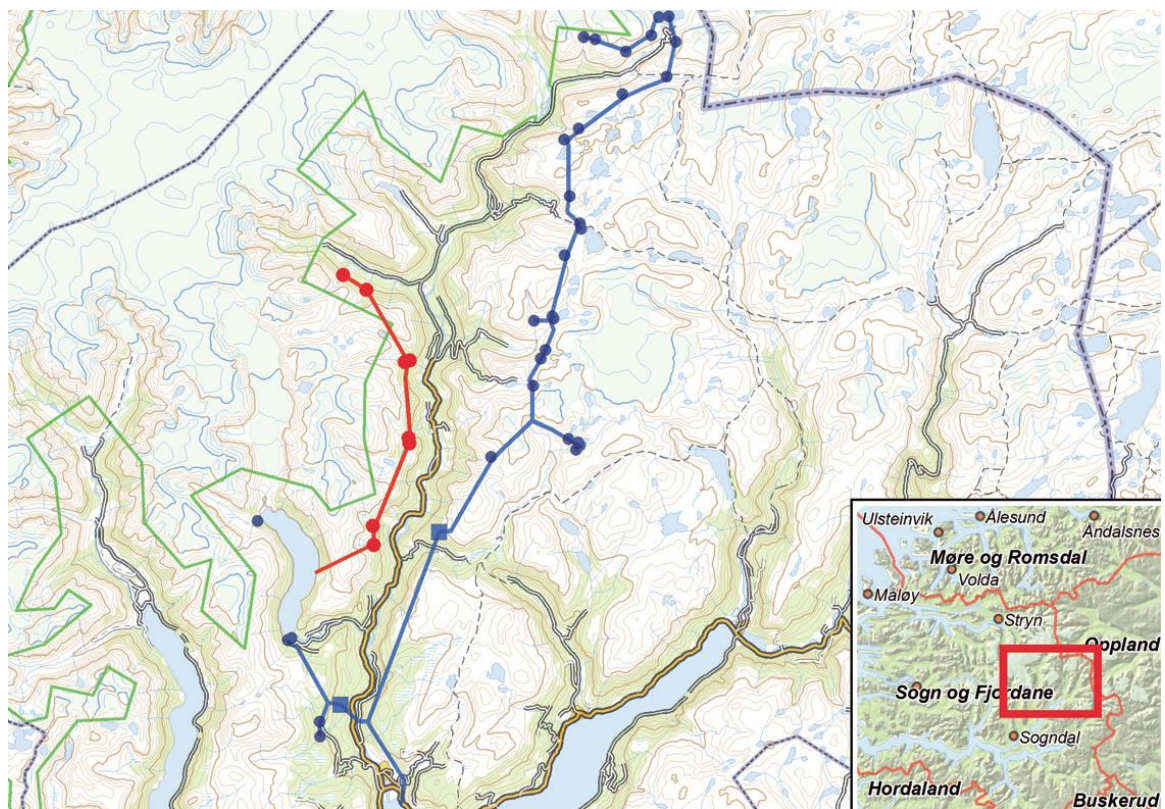
C. Alternativ uten Krundalen

Som hovedalternativet, men Tverradøla og Røykjedøla tas ut av prosjektet (ved dette alternativet vil det heller ikke være aktuelt med påhugg, deponi og atkomstvei ved Sagarøyelvi)

2. Vigdøla

Bekkeinntak i Vigdøla, ca 3 km før utløp Jostedøla

4.2 KART OG BILDER OVER BERØRTE OMRÅDER

Tiltaksområdet. Omsøkt utbygging med inntakspunkt og overføringstunnel er markert i rødt.

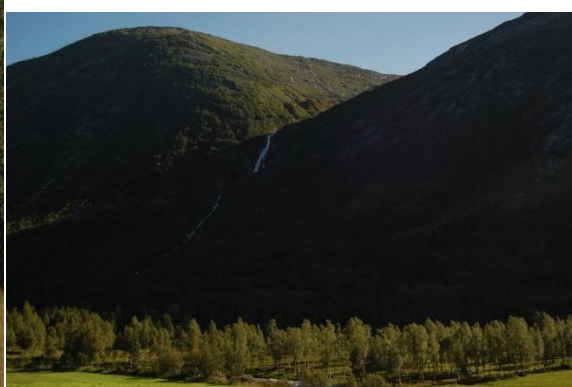
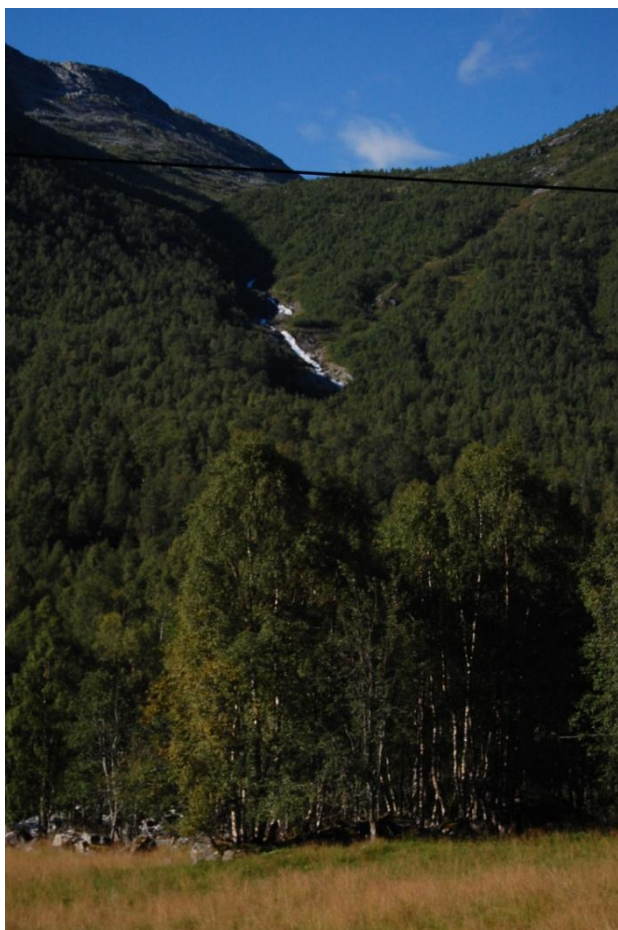
Myklemyr med Hompedøla og Kvernelvi i bakgrunnen

Sperteelvi og Vassdøla. Liadøla er ikkje synleg. Ca. inntakspunkt og tunnelpåhugg er innteikna.

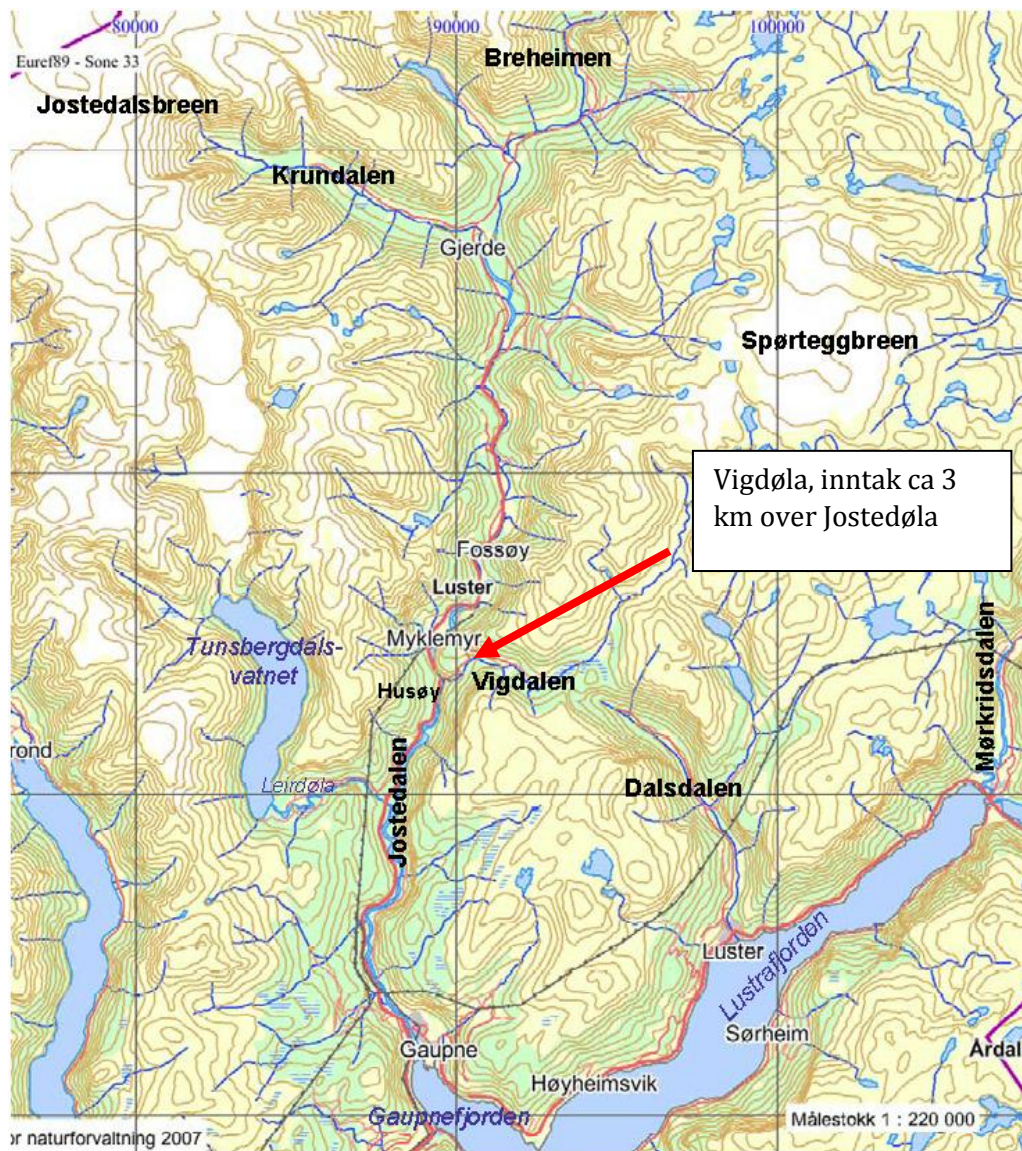
Krundalen med
Krundøla og Bergset-
breen i bakgrunnen.
Røykjedøla og Tver-
radøla kjem ned frå
venstre i bildet.

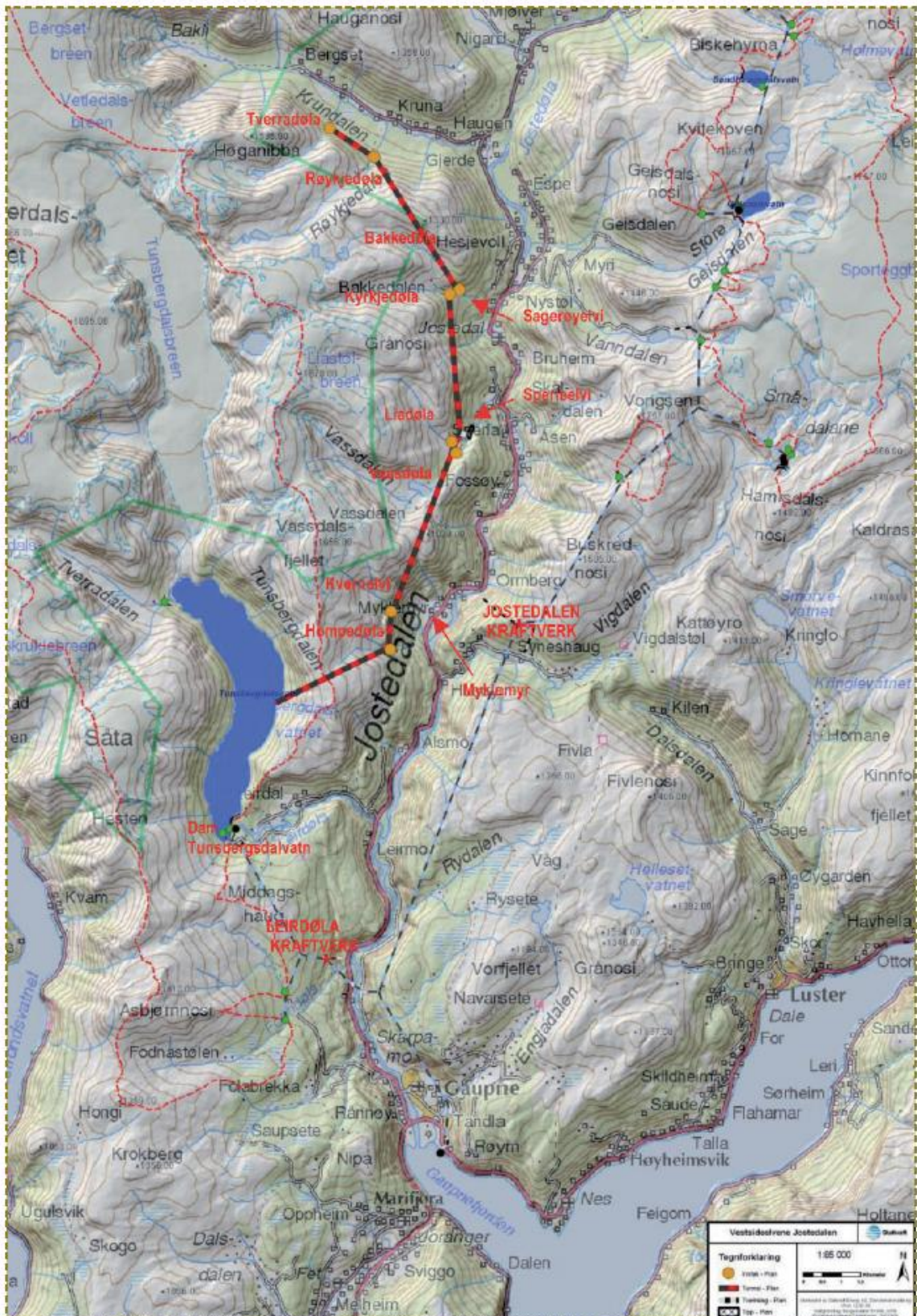
Krundalen

Dam
Tunsbergdalsvatn

Døme på bekkeinntak som vil kunne
likne på dei planlagde bekkeinntaka
i Vestsiddeelvane. Bilete viser eit av
bekkeinntaka ved Jostedalen kraftverk.

Utbyggingsplanen: Inntakspunkt Vestsideelvene. Frå nord til sør: Tverradøla, Røykjedøla, Bakkedøla, Kyrkjedøla, Liadøla, Vassdøla, Kvernelvi og Hompedøla.

5.0 REISELIV OG TURISME, DEFINISJONER OG NASJONALE MÅL

5.1 GENERELT OM REISELIV SOM NÆRING

Reiseliv er her betraktet som næringsutøvelse, nærmere bestemt en sammensatt næring eller en klynge ulike bransjer som yter tjenester og varer til personer som midlertidig ikke oppholder seg på sitt hjemsted. Et viktig trekk ved reiselivsmarkedet er at turistene som oftest etterspør et totalprodukt som består av delprodukter fra ulike næringer. Det fordrer samarbeid på tvers av de reiselivsrelaterte næringene. Mat og drikke, overnatting og transport er selvfølgelig ingredienser i en reise. Ofte er det imidlertid bestemte gjøremål, enten behov for å delta i bestemte aktiviteter eller ønske om opplevelse som bestemmer reisemålet, for eksempel shopping, kultur og underholdning eller naturopplevelser og utendørsaktiviteter. I en slik forståelse er det naturlig å forholde seg til begrepet ”reason-to-go”, eller grunnen til at reisen til et gitt sted foretas. Innen opplevelsesbasert verdiskaping knyttet til ferie- og fritidsreiser, kan grunnen til reisen finnes i ”gudegitte” naturkvaliteter som vakre landskap og naturfenomener, til arrangementer / festivaler, muligheter for å utøve en hobby eller til personlige behov (lære noe nytt, slappe av, utfordre seg selv etc). Det betyr at det er noen elementer i et steds kvaliteter og opplevelsesmuligheter som danner stedets attraksjonskraft og verdi som reisemål, og som dermed utgjør grunnlaget for den ferie- og fritidsbaserte næringsaktiviteten. Disse er *trafikkskapere*, mens andre tilbud (for eks handelstilbud) blir *trafikknytere*.

I denne rapporten er det skilt mellom *primære reiselivsbedrifter* (overnattingsleverandører, aktivitetsleverandører og transportører som retter seg mot tilreisende og ofte er trafikkskapere) og *sekundære reiselivsbedrifter* (andre produkt- og tjenesteleverandører som profiterer på besøkende, som for eksempel butikker, bensinstasjoner med mer, og som dermed er trafikknytere). Denne rapporten behandler de primære reiselivsbedriftene og trafikkskaperne.

5.2 KORT OM JOSTEDALEN SOM REISEMÅL

Jostedalen er en dypt nedskåret dal som strekker seg gjennom et stort bre- og fjellandskap i Luster kommune i Sogn og Fjordane. Jostedalsbreen dekker høyfjellsplatået på vestsiden av dalen. Bygda Jostedalen består av en rekke smågrender fra Myklemyr i sør til Fåberg i nord. Til sammen bor det om lag 420 mennesker her. Jostedalen ligger tett inntil Breheimen nasjonalpark som ble åpnet 7. august 2009 som Norges trettiandre nasjonalpark i fastlands-Norge. Denne nasjonalparken strekker seg gjennom kommunene Luster, Lom og Skjåk og består av et spektakulært landskap med frodige daler, snaufjell, vassdrag og breer. Breheimen utgjør også Norges tredje største villreinområde. Verneområdene i Breheimen grenser til turistvegene Strynefjellsvegen i nord og Sognefjellsvegen i sør. Som reisemål er Jostedalen i praksis dermed en del av både Fjell-Norge og Fjord-Norge, og må sees i sammenheng med tiliggende nasjonalparker og turistveger. Jostedalen er også et viktig aktivitets- og attraksjonsområde for store deler av reiselivsaktørene i storregionen rundt, gjerne kalt reisemål Sognefjord (Se punkt 1.3). Fjord-Norge blir sett på som spydspissen i norsk reiselivssatsning og i markedsføringen av Norge. I så måte kan det være aktuelt å minne om de nasjonale og regionale visjoner og mål for reiselivet, der bærekraftig, naturbasert reiseliv står i fokus:

Regjeringens reiselivsvisjon og mål: Verdifulle opplevelser ⁶

⁶ Regjeringens reiselivsvisjon: <http://www.rup.no/vision/vision1.aspx?hierarchyid=953&type=1>

”Gjennom å tilby verdifulle opplevelser skal vi skape verdier for de besøkende, bedriften, de ansatte, lokalsamfunn, miljøet og fellesskapet. Dette skal bidra til økt verdiskaping innen reiseliv i Norge.

Hovedmål:

- Økt verdiskaping og lønnsomhet i reiselivsnæringen
- Levedyktige distrikter gjennom flere helårs arbeidsplasser innenfor reiselivsnæringen
- Norge – et bærekraftig reisemål”

Overordnet strategi og visjon for Sogn og Fjordane som reisemål ⁷

Visjon

Visjonen skal vera eit ønska framtidsbilete, og skal ha minst tre funksjonar: den skal legitimere, den skal fokusere på ambisjonsnivå og den skal vera motiverande. Sogn og Fjordane sin visjon for reiselivsutviklinga mot 2025 er: Berekraftige naturopplevingar i verdsklasse. ”

6.0 NATUR- OG KULTURATTRAKSJONER I UTBYGGINGSOMRÅDET

6.1 ATTRAKSJONER OG ANLEGG I JOSTEDALEN

Spesifikke natur- og kulturattraksjoner i utbyggingsområdet, som turistanlegg, turisthytter, løypenett, hytteområder, sportsanlegg og tilrettelagte rasteplasser er markert i egne kart. For oversikt, se vedlegg under punkt 14.

6.2 KULTURMINNER OG KULTURMILJØER I JOSTEDALEN

Jostedalen I høg fjellsområdet nordaust i Jostedalen er det registrert i alt om lag 80 automatisk freda kulturminner fordelt på 35 lokaliteter (Randers 1986). I stolsområda i deler av Jostedalen, Vigdalen, Engjadalen og Luster er det registrert om lag 265 automatisk freda kulturminne fordelt på 40 lokaliteter (Randers og Kvamme 1992).⁸

Kulturminner er og vil være en del av reiselivssopplevelsen i Jostedalen. Det synes imidlertid som at disse ikke berøres av den omsøkte utbygginga. Kulturminner er dermed ikke behandlet i denne konsekvensanalysen. Jostedalens kulturmiljø(er) er derimot en viktig del av den totale opplevelsen som besøkende får og etterspør. En utbredt definisjon av begrepet kulturmiljø, er et område hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Det kan dreie seg om en samling av bygninger eller andre kulturminner som fysisk eller funksjonelt er knyttet til hverandre.⁹ Innenfor det omsøkte området (Myklemyr-Krundalen), er det særlig ett kulturmiljø, i tillegg til dalen som helhet, som må sies å utmerke seg i reiselivssammenheng; nemlig Krundalen.

For øvrig er det svært sannsynlig at Jostedalen vil oppleves som et sammenhengende kulturmiljø av turister som kommer langs riksveien. Store inngrep eller endringer i dette kulturmiljøet, som for

⁷ Reiselivsplan for Sogn og Fjordane 2010-2025

⁸ Kulturminneplanen for Luster kommune (2000)

⁹ Vestfold fylkeskommune, kulturminneavdelingen (www.statkart.no)

eksempel mange fraflyttede gårder, flomødelagte åkre, prangende skilt eller bekker som er lagt i rør, vil dermed få konsekvenser for opplevelsen av dette kulturmiljøet. Problemstillingen er behandlet ytterligere under punkt 9 og 10. Opplevelsen av slike kulturmiljøer bør sees i lys av vedtatte mål om bærekraftig reiseliv og verdiskaping, der både de miljømessige, sosiale og økonomiske kvalitetene på et reisemål er likeverdige størrelser.

7.0 DEN REISELIVSRELATERTE TRAFIKKEN I REGIONEN

7.1 STATISTISK MATERIALE PÅ OMRÅDENIVÅ

Da Jostedalen pr i dag har for få og små overnattingssteder til å være et eget statistisk område, og dermed ikke kan gi noe tallfestet bilde av reiselivstrafikken i området, er de fleste tall oppgitt på region- eller kommunenivå. Over hver tabell er det oppgitt hvilket geografisk område tallene viser til, og hvor tallene er hentet fra. Under punkt 8 er det redegjort for hvilken rolle Jostedalen spiller i det regionale reiselivet. Ut fra denne vurderingen, synes det derfor også mest relevant å oppgi tall / statistikk for hele regionen. For øvrig er reiselivsnæringen i Jostedalen også beskrevet mer spesifikt i dette kapittelet og under punkt 8. Det understrekes for øvrig at det er helt nødvendig å se Jostedalen som bestanddel i en større reiselivsregion.

7.2 TYPER AV TURISME / REISELIV I REGIONEN, MOTIVER OG KARAKTERISTIKA

Vi har sett nærmere på trafikkbildet for reiselivet i region Sognefjord:

1. Reiselivsaktører og Jostedalen som produkt
2. Internasjonal turisme kontra nasjonal turisme
3. Hotell kontra hytter, camping og annen overnatting
4. Kurs og konferanse kontra ferie- /fritid og yrkestrafikk
5. Trafikkfordeling på sesong / måneder

7.3 REISELIVSAKTØRER I JOSTEDALEN

Det finnes en rekke reiselivsaktører i Jostedalen spesielt og i Luster generelt. Da mange bedrifter ikke ønsker å oppgi sine omsetningstall hver for seg, er omsetningen her akkumulert for alle aktørene for å gi et inntrykk av det reelle omfanget av, og verdiskapingen i, den totale reiselivsvirksomheten i området. (Private utleiere av rom og hytter er ikke tatt med i oversikten eller i omsetningstallene, ei heller er Luster turlag eller reisemålsselskapene regnet som aktører i denne sammenhengen.)

7.4 OMFANG OG TYPER AKTØRER

Overnatting:

Nigardsbreen Camping
Nigardsbreen Gjesteheim AS
Jostedal Camping
Jostedal Hotell AS

Aktivitetsleverandører og attraksjoner:

Jostedalen breførerlag
Ice Troll AS

Fimbul Jostedal DA
Raudskarvfjellet turridding DA
Leirdalen Bre og juv
Breheimsenteret

Transportører:

Brevegen AS (brebåten Jostedalsrypa)
Brebussen (med guiding)
Andre transporttjenester

Dette gir en aggregert omsetning hos de primære reiselivsaktørene i Jostedalen på ca 23 millioner kroner. Se for øvrig punkt 8.3.

7.5 AKTØRER UTENFOR JOSTEDALEN

I tillegg finnes en del aktivitetsleverandører i tilstøtende områder som opererer i Jostedalen i perioder eller samarbeider med aktørene i Jostedalen. Disse holder primært til andre steder i Sogn og Fjordane, og en av de aktuelle aktørene oppgir i et intervju at de til tider velger å operere i Jostedalen pga kapasitetsmangel hos de lokale operatørene eller av kvalitetsmessige hensyn¹⁰.

Reiselivsaktørene i Jostedalen er i seg selv relativt få og små pr i dag. Jostedalen som område er imidlertid en del av produktporteføljen til en rekke andre aktører i reisemål Sognefjorden. Av overnattingssteder som i varierende grad markedsfører Jostedalen som attraksjon innenfor sin produktportefølje, kan nevnes:

- 1) Balestrand Hotel
- 2) Best Western Lægreid Hotell
- 3) BesteBakken
- 4) Dragsvik Fjordhotell
- 5) Eikum Hotell
- 6) Gaupne Hotell
- 7) Hofslund Fjordhotell
- 8) Hopstock Hotell og Motell
- 9) Hotel Mundal
- 10) Hotell Vesterland Feriepark
- 11) Jostedal Hotell
- 12) Klingenberg Hotell
- 13) Kviknes Hotel
- 14) Leikanger Fjord Hotel
- 15) Lindstrøm Hotell
- 16) Lærdal Hotell
- 17) Park Hotell Sogndal
- 18) Quality Hotel Sogndal
- 19) Skjolden Hotell
- 20) Sognefjord Hotel
- 21) Turtagrø Hotel
- 22) Tørvis Bre-, Ski- og Fjordhotell

¹⁰ Informanten ønsker å være anonym

23) Walaker Hotell

Den samlede losjiovmsetningen for disse hotellene lå i 2009 på i underkant av 100 millioner NOK¹¹. Campingplasser, hytter, pensjonater og mindre overnattingssteder kommer i tillegg. Bøspising og andre tjenester er ikke innberegnet. Det rapporteres også om at hoteller så langt unna som i Flåm og Hemsedal sender gjester på dagsturer til Jostedalen¹². Dette viser at de natur- og kulturforutsetningene som finnes i Jostedalen, bidrar til en positiv verdiskaping langt utover Jostedalens geografiske grenser.

7.6 TOTALT ANTALL TURISTANKOMSTER I JOSTEDALEN

Det antas at Jostedalen har et årlig besøk på ca 60 000 gjester¹³. Dette er gjester som enten har Jostedalen som hovedreisemål eller har et stopp i Jostedalen i en større rundreise. Det finnes så vidt vi vet ingen dekkende undersøkelser som viser den reelle trafikkfordelingen mellom disse gruppene. Det antas for øvrig at ca 70%¹⁴ av Jostedalens besøkende overnatter utenfor Jostedalen, da primært innenfor region Sognefjord. De største betalingsbetingede attraksjonene i studieområdet er Bøspiseret med ca 30 000 besøkende og Bøbåten med ca 20 000 passasjerer i året.¹⁵

7.7 GEOGRAFISK FORDELING AV REISELIVSTRAFIKKEN I SOGN OG FJORDANE ¹⁶

Statistikk fra Sogn og Fjordane reiselivsplan viser at region Sogndal er den største reiselivsregionen i fylket, med 573 075 gjestedøgn i 2009. Dette utgjør omlag 43% av fylkets totale gjestedøgn som er på 1 330 267 overnattinger. Av den totale overnattingstrafikken i Sognefjorden utgjorde hotellovernattinger nesten halvparten av gjestedøgnene. Ca 73 % av overnattingene i Sognefjorden i 2009, ble gjort i månedene juni, juli og august.¹⁷

¹¹ Statistikknett.com / Sognefjord

¹² Informanter blant reiselivsaktørene i Jostedalen

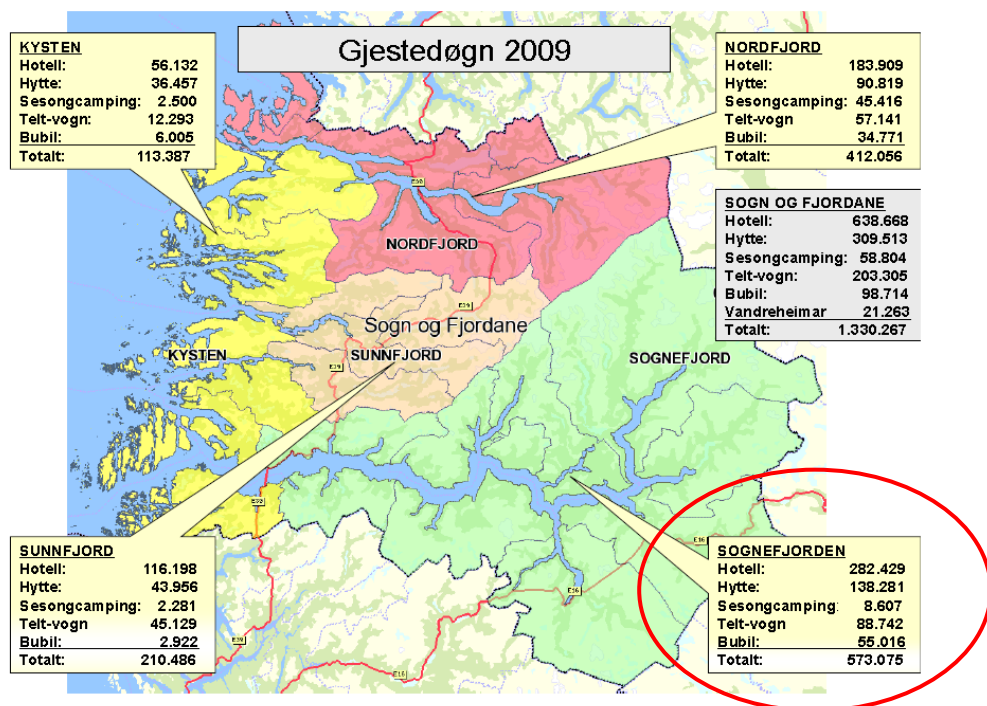
¹³ Olav Grovs anslag, understøttet av egne beregninger ut fra det totale trafikkbildet

¹⁴ Ca 60 000 besøkende fordelt på ca 54 000 overnattinger med en gj.snittelig overnattingstid på 2 netter, gir ca 27 000 gjester som overnatter i Luster. Trekker man fra overnattingene som skjer andre steder i Luster kommune (Skjolden, Hafslo etc), er anslaget at ca 70% av Jostedalens besøkende overnatter utenfor Jostedalen.

¹⁵ Tall oppgitt av de to aktørene

¹⁶ Hentet fra Reiselivsplan for Sogn og Fjordane

¹⁷ SSB. Statistikknett.

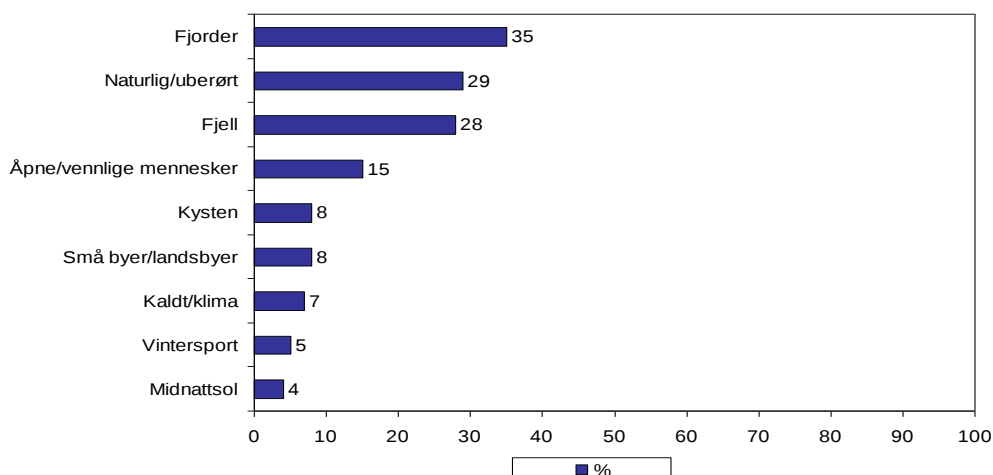
Kart over Sogn og Fjordane og dei 4 regionane eller reisemåla: Sognefjorden, Kysten, Sunnfjord og Nordfjord. Strategien er å etablere sjølvstendige utviklingsprosessar på både fylkesnivå og regionnivå. Høyanger sine gjestedøgn, kring 20.000, er plassert i Sunnfjord.

Modell hentet fra Reiselivsplan for Sogn og Fjordane

7.8 ÅRSAKER TIL AT NORGE OPPFATTES SOM EN ATTRAKTIV DESTINASJON I UTLANDET

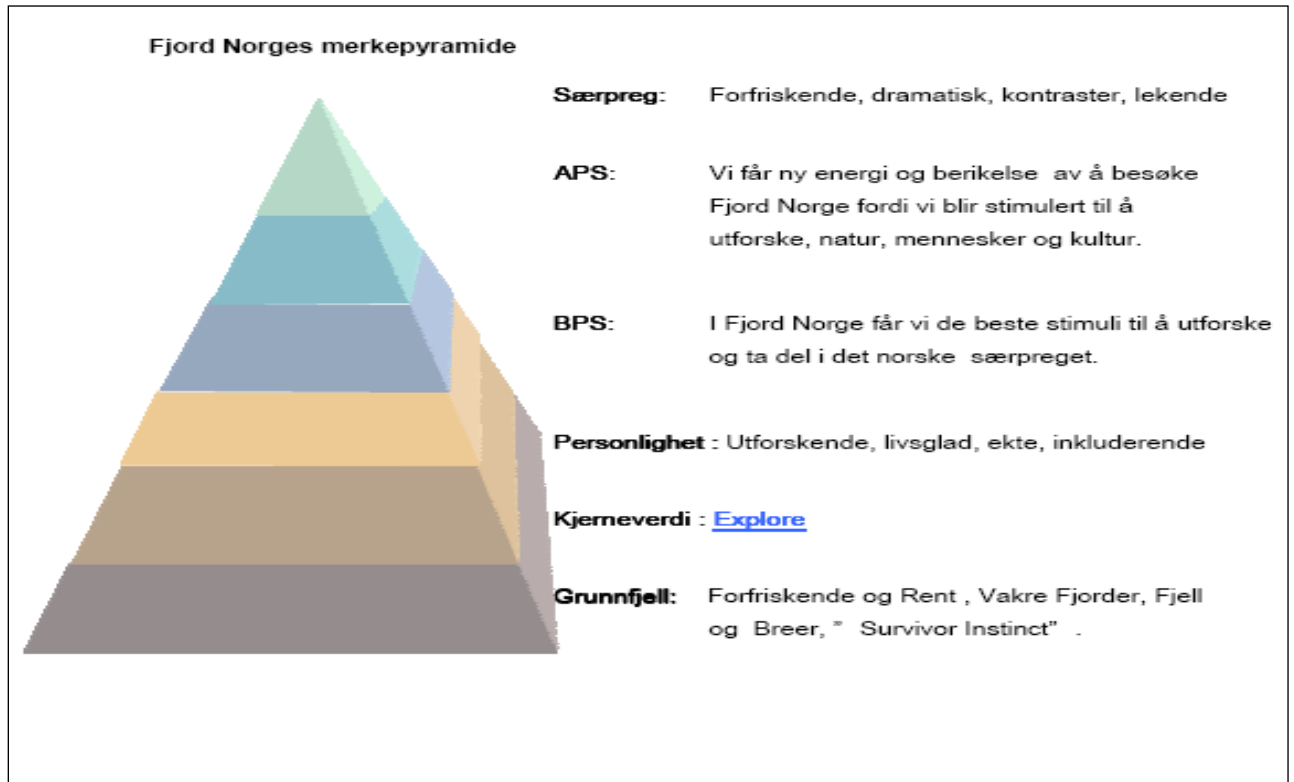
I undersøkelser gjort av Innovasjon Norge kommer det svært tydelig fram at det er naturen og landskapet som trekker utlendinger til Norge, og som skaper attraktivitet. Hele 35 % oppfatter fjordene som attraktive, mens 28 % ser på fjellområder som mest attraktivt. 29 % svarer at uberørt natur er det mest attraktive trekket ved landet vårt. Ut fra denne, og andre lignende undersøkelser, har Jostedalen et særlig fortrinn framfor mange andre destinasjoner i Norge. Ingen steder i verden er det, etter sigende, så kort avstand mellom fjord og fjell/bre.

Modell 3: Attraktivitetsundersøkelse, Innovasjon Norge:

7.9 MERKEVAREN FJORD-NORGE

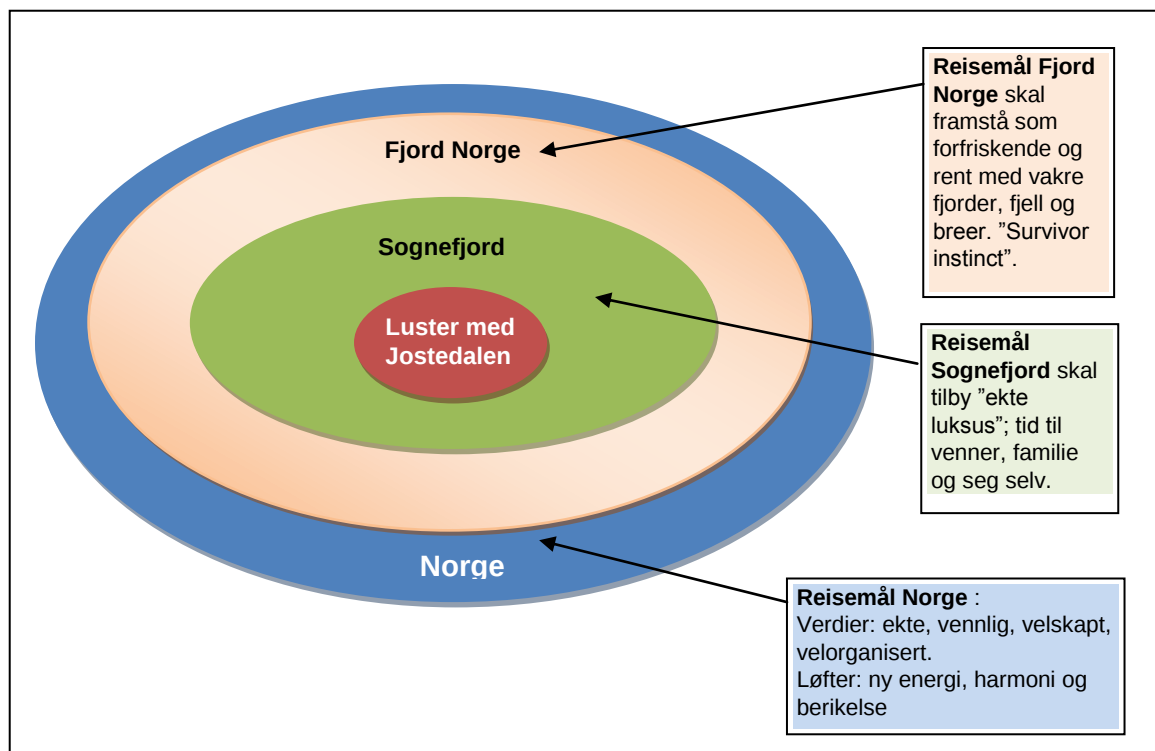
Merkevaren Fjord-Norge er basert på Fjord Norge AS sin merkevarepyramide, gjengitt under.¹⁸ Konsekvensene av Statkrafts omsøkte tiltak er vurdert opp mot innholdet i denne og i de øvrige reiselivsstrategiene som norsk reiseliv arbeider etter. Se de neste to modellene!

Modell 4: Merkevarepyramide. Fjord Norges verdier på de ulike destinasjonsnivåene

Modellen nedenfor viser merkevaren og de definerte verdiene på alle relevante geografiske nivåer, samt hvordan disse nivåene står i forhold til hverandre:

¹⁸ Reiselivsstrategi Fjord Norge

Modell 5: Innhold basert på informasjon fra de nevnte destinasjoners reiselivsplaner (Mimir AS)

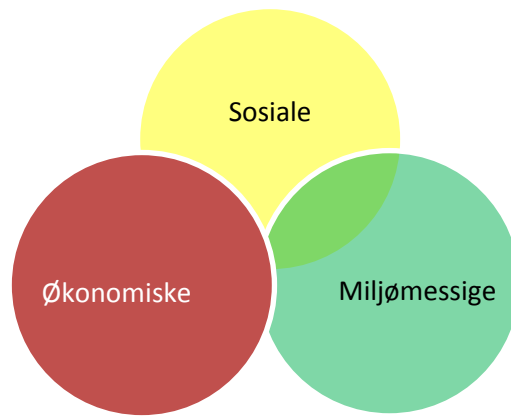
Det foreligger p.t ingen egen reiselivsplan for Luster og Jostedalen, men Luster kommune har vært delaktig i utformingen av reiselivsplan for Sognefjord (Sogn og Luster), og har dermed integrert de øvre nivåenes reiselivsstrategier i sin egen kommuneplan.

7.10 BÆREKRAFTIG REISELIV OG VERDISKAPING

I dag defineres begrepet bærekraftig reiseliv på ulike måter i ulike sammenhenger. I denne utredningen legger vi oss tett opp til den tolkningen av bærekraftig utvikling innen reiselivet som er definert av FNs organ for reiseliv, World Tourism Organisation (WTO):

*"Retningslinjer for utvikling og styring av bærekraftig reiseliv kan anvendes på alle typer turisme og alle typer destinasjoner (...). Prinsipper innenfor bærekraft omfatter sosiale, økonomiske og miljømessige aspekter som krever en holistisk tilnærming. En balansert styring av de tre dimensjonene er nødvendig for en langsiktig bærekraft"*¹⁹

¹⁹ WTO 2004, egen oversettelse.

Modell 6: WTOs 3 hoveddimensjoner for et bærekraftig reiseliv (Mimir AS)

Modell 7: WTOs 10 prinsipper for et bærekraftig reiseliv (WTO)

Utover WTOs hoveddimensjoner og prinsipper for et bærekraftig reiseliv (modell 1 + 2), understrekes også betydningen av å skape en verdifull opplevelse for den reisende som bidrar til å øke bevisstheten rundt bærekraft, samt styre handlingene deres i en bærekraftig retning.

7.11 VERDISKAPING GJENNOM BÆREKRAFTIG VIRKSOMHET

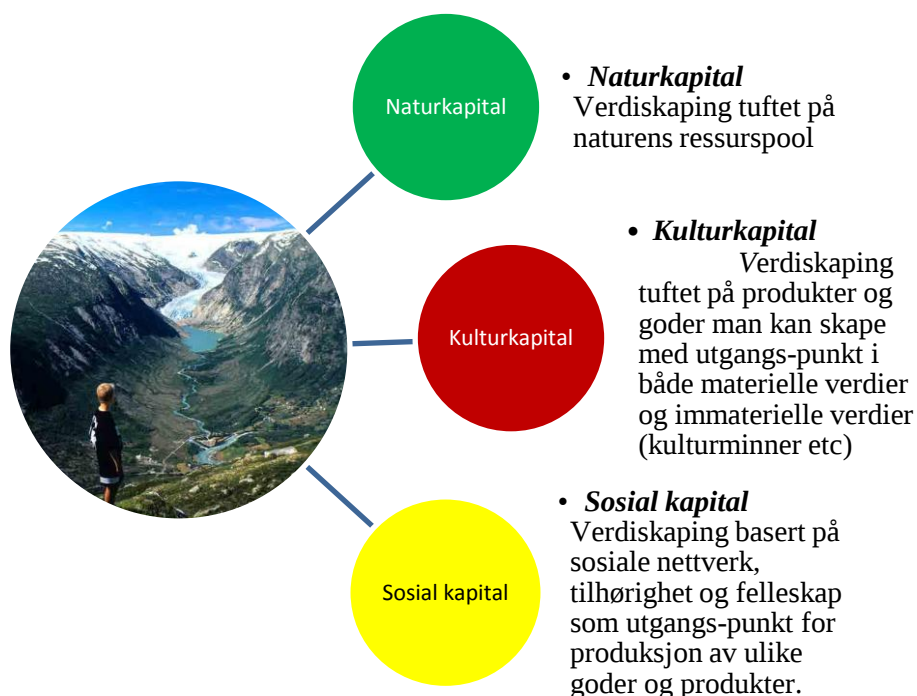
Både bærekraft og verdiskaping er komplekse begreper. I stortingsmelding nr. 22 (2004-2005:11) *Kultur og Næring* heter det:

”Begrepet verdiskaping og utvikling er ikke avgrenset til økonomisk vekst og fordeling av materielle gode, men utvidet til å omfatte både den kulturelle, sosiale og økonomiske dimensjonen... bruk av kulturminner og kulturmiljø i næringssammenheng må skje på en bærekraftig måte”.

Denne tilnærmingen står sentralt i verdiskapingsprogrammet for kulturminner, og lignende tilnærming finner vi også i det pågående pilotprosjektet ” Naturarven som verdiskaper”²⁰:

”En hovedmålsetting i programmet er at bruken av naturarven skal kunne fremme verdiskaping, men det dreier seg ikke bare om økonomisk verdiskaping. Arbeidet i hovedprosjektene skal også stimulere til miljømessig, kulturell og sosial verdiskaping. Ordet ”verdi” må forstås i en utvidet sammenheng, og ikke bare i form av pris (kroner og øre). Det finnes mange ulike type verdier – miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske”. (Innovasjon Norge, 2009)

Også i denne sammenhengen er det relevant å bruke verdiskapingsbegrepet utover den økonomiske dimensjonen, da opplevelsesbasert reiseliv naturlig nok er påvirket av de sosiale og miljømessige forhold aktørene opererer under. Ved å bruke den australske økonomen David Throsbys kapitalbaserte tilnærming²¹ har vi vurdert verdiskapingen, og potensialet for framtidig verdiskaping, i reiselivsvirksomheten i Jostedalen ut fra *naturkapital, kulturkapital og sosial kapital*. ”Kapital” i økonomien kan regnes som ”en innsatsfaktor i produksjon” som kan være for eksempel penger, maskiner, bygninger og arbeidskraft. Hensikten med innsatsfaktoren vil være å få i gang en pengestrøm eller det man kan omtale som en verdiskaping ved at man får noe igjen for innsatsfaktoren, noe som i økonomien gjerne omtales som ressurspool (stock of capital) og kapitalflyt (capital flow)²² Verdiskaping kan altså foregå også utenfor økonomiske rammer, for eksempel ved at natur- og kulturressurser bidrar til å utvikle andre goder (økonomiske og ikke- økonomiske).

Modell 8: Verdiskapingsmodell basert på Throsbys verdiskapingsteori (Mimir AS)

²⁰ Regjeringens verdiskapingsprogram for naturarven

²¹ Throsby:2001, i Haukeland & Brandzæg:2009

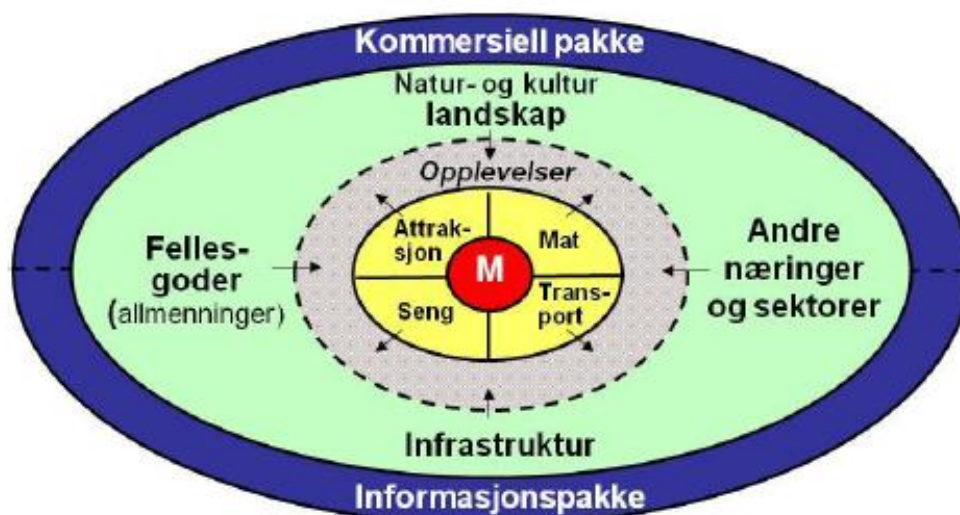
²² Haukeland & Brandzæg 2009:35

7.12 BÆREKRAFTIG TURISME I JOSTEDALEN

En langsiktig verdiskaping innen naturbasert opplevelsesturisme i Jostedalen / Luster må ta hensyn til sammenhengen mellom økonomisk verdiskaping og sosial- og miljømessig verdiskaping ut fra hvordan de gjensidig vil påvirke hverandre på en økonomisk så vel som ikke økonomisk måte. Bare slik vil man klare å sikre et bærekraftig reiseliv i Jostedalen på sikt. Statkrafts omsøkte tiltak er derfor vurdert også ut fra en slik verdiskapingsmodell.

7.13 NATUR OG KULTUR GIR ATTRAKTIVITET

Reisemål Sogndal og Luster har så langt etablert seg som et reisemål basert på det vi kan kalle en ”gudegitt” attraksjonsverdi, og det fremstår i dag som en svært visuell destinasjon. Det er den fantasiske naturen og aktivitetstilbudet som gradvis har tiltrukket seg flere turister i en relativt lang periode. To av de nye nasjonale turistvegene ligger også i den aktuelle regionen. Vurderingen av Jostedalen som reisemål må derfor ses i sammenheng med Fjord Norges betydelige satsning på å etablere merkevaren ”Verdens vakreste reisemål” som markedsbegrep i både nasjonale og internasjonale turistmarkeder. Den komplette reiselivsopplevelsen som markedsføres og selges består og påvirkes av en rekke elementer, herunder også av selve landskapet. (Se modell under²³.)

Kilde: G.Kamfjord, *Reiselivsproduktet*

Modell 9: Georg Kamfjord: Reiselivsproduktet

7.14 BESLUTNINGSPROSESSER OM VALG AV REISEMÅL

Det er enkelt for målgruppene i markedet å la være å reise til et reisemål. Beslutningene om hvor, eller om man skal reise, påvirkes av budskap som sår trygghet eller usikkerhet om hvor vellykket en ferie vil bli. Denne forståelsen av beslutningsprosesser er en del av vurderingsgrunnlaget for å beregne konsekvenser i denne rapporten.

²³ Georg Kamfjord: Reiselivsproduktet

En vid, markedsorientert definisjon av en attraksjon er: "Attraksjoner er det turister verdsetter". Attraksjoner kan altså kun vurderes ut fra kundens ståsted.²⁴ Attraksjonskraften kan imidlertid styrkes gjennom utvikling, tilrettelegging og markedsføring. Attraksjoner sorteres i tre nivåer etter betydning for kunden:

1. Primærattraksjoner

En primærattraksjon er bestemmende for valg av reiserute og reisemål. Primærattraksjoner skaper trafikk og den setter folk i bevegelse.²⁵ For målgruppene som kommer til Jostedalen er Nigardsbreen en primærattraksjon for mange. I et område som Jostedalen som har markert seg spesielt som et aktivitetsområde, kan også deler av aktivitetstilbudet for enkelte fungere som en primærattraksjon ved at rafting- eller brevandringstilbudet er utløsende årsak til reisen, og at breen eller elven i seg selv er av sekundær betydning.

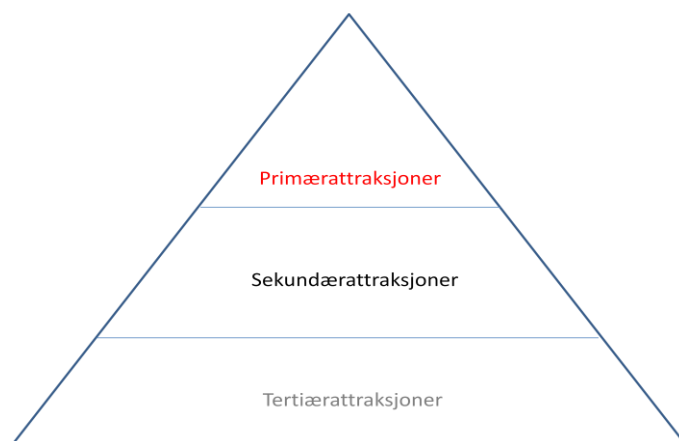
2. Sekundærattraksjoner

En sekundærattraksjon er kjent på forhånd, men er ikke avgjørende for folks valg av reiserute. Slike attraksjoner kan imidlertid få innvirkning på valg av reiserute mot en primærattraksjon. Sekundærattraksjoner styrer trafikk. Presenteret ved Nigardsbreen kan fungere som en sekundærattraksjon for de målgruppene som ønsker å se en isbre, men som i utgangspunktet kanskje ikke vet hvilken bretunge de vil reise for å se. Det samme gjelder aktivitetstilbudet som kan fungere som en sekundærattraksjon for de målgruppene som i utgangspunktet kommer hit for å se breene og Jostedalen.

3. Tertiærattraksjon

En tertiærattraksjon er ikke kjent på forhånd, dvs. før avreise, men oppdages mer eller mindre tilfeldig på stedet. Tertiærattraksjoner høster av eksisterende trafikk. Gallerier, kunstutstillinger, sightseeingturer eller andre aktiviteter og attraksjoner som ikke har kraft nok i seg selv som primær- eller sekundærattraksjoner, men som likevel har en misjon på reisemålet, blir gjerne omtalt som tertiærattraksjoner.

Det er verdt å merke seg at Fjord-Norge i sin reiselivsstrategi vurderer aktivitetstilbudet i Jostedalen som en av primærattraksjonene på vestlandet, noe som gjør at området bør behandles ekstra forsiktig sett fra et reiselivsstandpunkt.

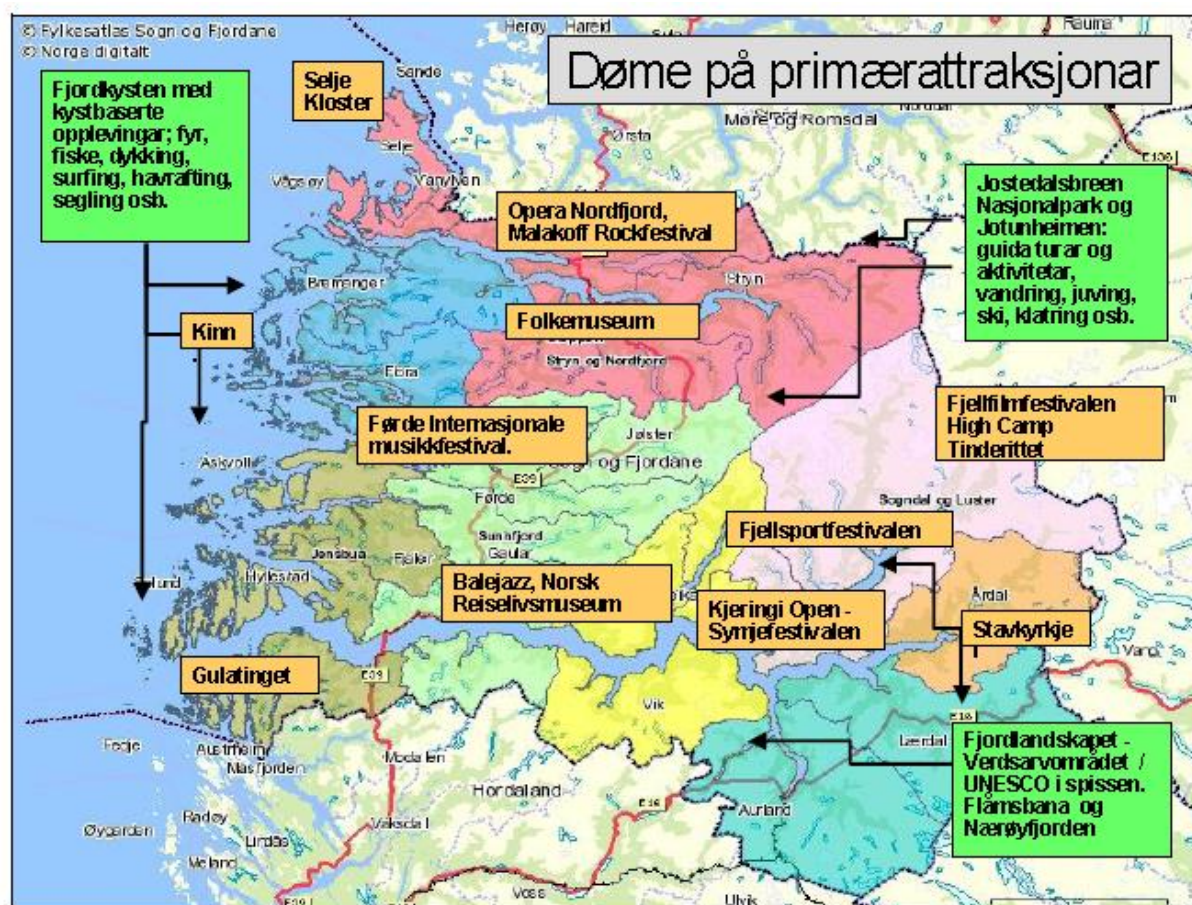

Modell 10: Attraksjonspyramide. (MimirAS)

²⁴ Mimir og Jacobsen (2006), Gondolrapport: TØI

²⁵ Leiper (1990)

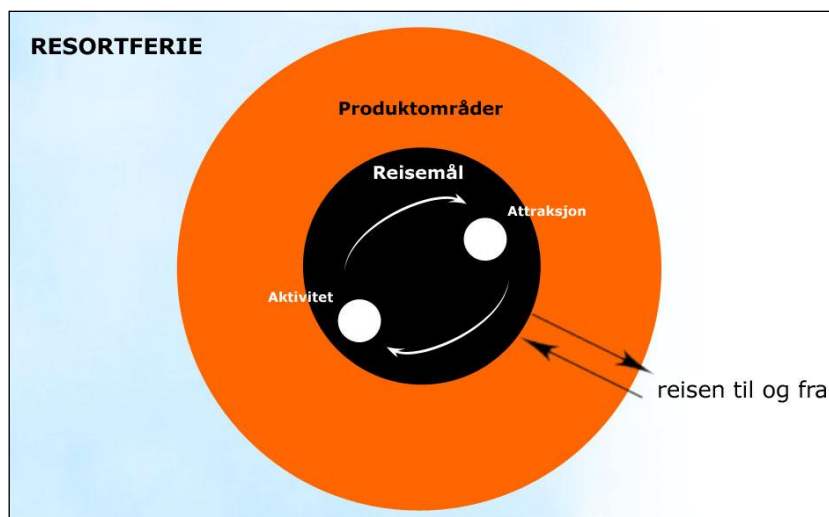
PRIMÆRATTRAKSJONER I SOGN OG FJORDANE

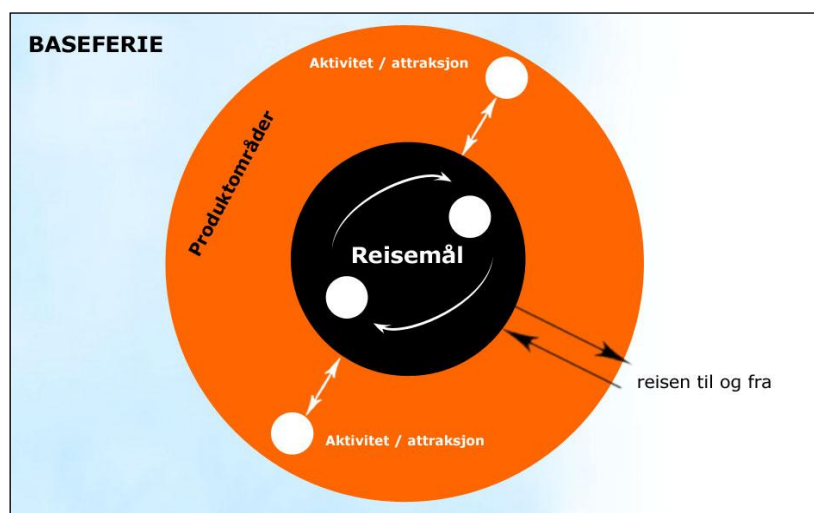
Illustrasjonen viser døme på primærattraksjonar for turistane i Sogn og Fjordane. Av andre døme har vi tilbud innanfor helse og velvære, som Selje Hotell, Nordfjord Hotell og Alexandra Hotell. Generelt vil bygdemiljøa rundt om i fylket og regionvise mattradisjonar vere attraktive primærelement i totalproduktet.

7.16 MARKEDSSEGMENTER

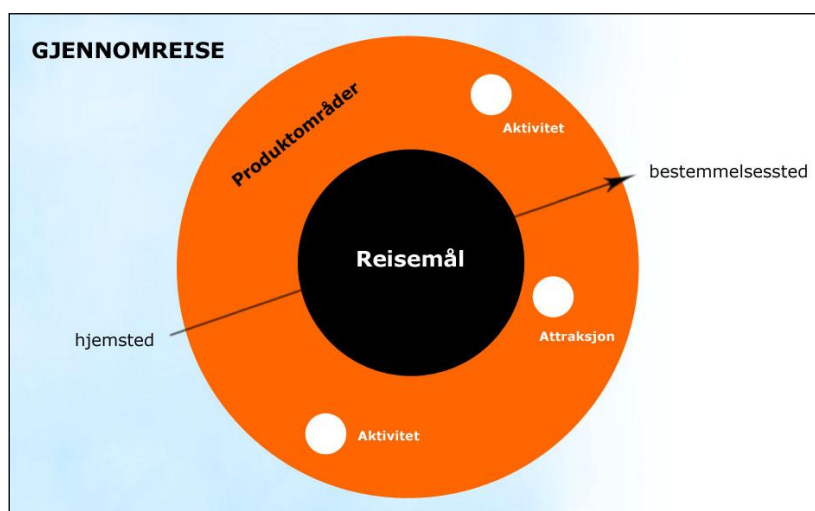
Det finnes så vidt oss bekjent ingen relevante undersøkelser på hva slags turister man har i Jostedalen i dag. Det er åpenbart at tilreisende med interesse for naturopplevelser er dominerende på reisemålet, men hvor mange av disse som kommer på såkalt resortferie, baseferie eller er innom på en større rundreise (gjennomreise), er vanskelig å si uten nærmere undersøkelser. (Se forklarende modeller under). Det som imidlertid har vært den dominerende reisetrafikken for Fjord Norge i svært mange år, er rundreiseturistene. Resort- og baseferie er imidlertid nå et strategisk produktområde for Fjord Norge, hvor det satses på vekst i markedet framover. Det kan synes som om Jostedalen, med sine naturbaserte forutsetninger og sitt brede aktivitetstilbud, har et godt utgangspunkt for å videreutvikle baseturismen i Fjord-Norge.

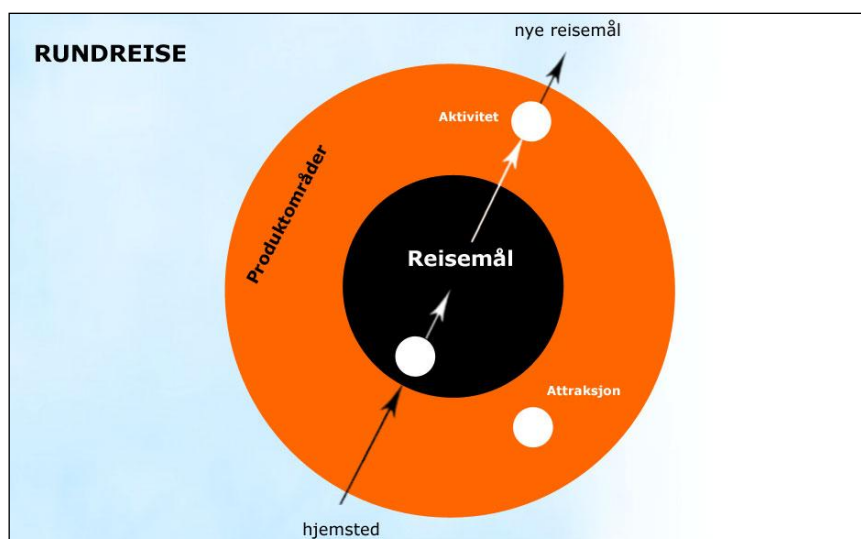
Modell 11: Illustrasjon av resortferie

Modell 12: Illustrasjon av baseferie

Modell 13: Illustrasjon av gjennomreise

Modell 14: Illustrasjon av rundreise

8.0 VURDERING AV JOSTEDALEN SOM REISEMÅL

8.1 REISELIVSMESSIG AKTIVITET OG REISELIVETS BETYDNING I JOSTEDALEN I DAG (SSB-TALL FRA 2009²⁶)

8.1.1 SAMLET KOMMERSIELT MARKED ETTER TYPE OVERNATTING

REGION	Type overnatting	Antall overnatter 2009	Markedsandel på landsbasis 2009 i %	Betydning 2009 i %
Norge	.I alt	28 026 831	100	100,0
Fjord-Norge	.I alt	6 981 375	24,91	100,0
Fjord-Norge	Hotell	4 560 039	25,83	65,3
Fjord-Norge	Hytte	1 025 847	25,66	14,7
Fjord-Norge	Sesongcamp	389 512	11,72	5,6
Fjord-Norge	Telt/Vogn	561 306	30,83	8,0
Fjord-Norge	Bobil	335 963	36,88	4,8
Fjord-Norge	Vandrerrhjem	108 708	34,11	2,3
Sogn og Fjordane	.I alt	1 330 267	4,80	100,0
Sogn og Fjordane	Hotell	638 668	2,30	48,0
Sogn og Fjordane	Hytte	309 513	1,12	23,3
Sogn og Fjordane	Sesongcamp	58 804	0,21	4,4
Sogn og Fjordane	Telt/Vogn	203 305	0,73	15,3
Sogn og Fjordane	Bobil	98 714	0,36	7,4
Sogn og Fjordane	Vandrerrhjem	21 263	0,08	2,9
Sognefjord	.I alt	573 075	43,8	100,0
Sognefjord	Hotell	282 429	44,2	49,3
Sognefjord	Hytte	138 281	44,7	24,1
Sognefjord	Sesongcamp	8 607	14,6	1,5

²⁶ Alle tall er hentet fra SSB, www.statistikknett.com

Sognefjord	Telt/Vogn	88 742	43,6	15,5
Sognefjord	Bobil	55 016	55,7	9,6
Luster	.I alt	88 248	6,7	100,0
Luster	Hotell	30 361	4,8	34,4
Luster	Hytte	34 104	11,0	38,6
Luster	Sesongcamp	307	0,5	0,3
Luster	Telt/Vogn	13 668	6,7	15,5
Luster	Bobil	9 808	9,9	11,1

8.1.2 HOTELLOVERNATTINGER ETTER FORMÅL²⁷

REGION	Formål	Antall overnattinger 2009	Markedsandel på landsbasis 2009 i %	Betydning 2009 i %
Norge	Kurs/konf	2 439 592	100	13,8
Norge	Yrke	6 859 478	100	38,9
Norge	Ferie/fritid	8 355 004	100	47,3
Fjord-Norge	Kurs/konf	484 057	19,84	10,6
Fjord-Norge	Yrke	2 131 169	31,07	46,7
Fjord-Norge	Ferie/fritid	1 944 813	23,28	42,6
Sognefjord	Kurs/konf	10 366	20,4	3,7
Sognefjord	Yrke	44 524	26,9	15,8
Sognefjord	Ferie/fritid	227 539	53,9	80,6
Luster	Kurs/konf	1 277	2,5	4,2
Luster	Yrke	1 351	0,8	4,4
Luster	Ferie/fritid	27 733	6,6	91,3

Det er her verdt å merke seg at ferie- og fritidstrafikken i Luster kommune utgjør over 90% av den totale overnattingstrafikken. Påvirkninger på reiselivet vil i denne rapporten derfor primært vurderes ut fra ferie- og fritidssegmentet, da dette er helt dominerende på den aktuelle destinasjonen.

8.1.3 REISELIVSUTVIKLINGEN I PERIODEN 2000-2009

For å kunne vurdere trafikken i regionen over tid, har vi hentet tall fra SSB på den samlede utviklingen i gjestedøgn innenfor segmentene hotell-, camping- og hyttegrendovernattinger i perioden 2000 - 2009. Endringene i gjestedøgn for på de ulike geografiske nivåene er som følger:

8.1.4 TRAFIKKUTVIKLING OVERNATTING

Regionsnivå	Endring i gjestedøgn fra 2000-2009
Norge	+ 16 %
Fjord Norge	+ 26 %
Sogn og Fjordane	+ 17 %
Sognefjord	+ 20%
Luster	+ 7 %

²⁷ For å vurdere størrelsen på ferie/fritidstrafikk kontra kurs/konferanse og yrkestrafikk, brukes hotellovernattinger som grunnlag, da disse inneholder alle tre kategorier. Øvrige overnattingstyper antas å være primært basert på ferie/fritidstrafikk.

Disse tallene viser at det meste av økningen i besøkende til Jostedalen de siste åra, høyst sannsynlig har gitt seg utslag i overnattinger utenfor Jostedalen / Luster kommune.

8.1.5 TRAFIKKUTVIKLING UTENLANDSKE GJESTEDØGN

Regionsnivå	Endring i utenlandske gjestedøgn fra 2000-2008
Norge	+ 10%
Fjord Norge	+ 26%
Sogn og Fjordane	+ 14%
Sognefjord	+ 13%
Luster	+ 1%

Det er verdt å merke seg at aktivitetsleverandørene i Jostedalen oppgir at ca 80 % av deres kunder kommer fra utlandet, og at den samlede trafikken i Jostedalen synes å ha økt betydelig de senere årene²⁸. Denne økningen gir seg altså ikke utslag på overnattingsstatistikken i Luster kommune, som viser at fordelingen i 2009 var 62 % utlendinger mot 38 % nordmenn.²⁹ Dette må ansees som helt naturlig, da aktivitetsbedriftene ikke har egen overnatting. Økning av utenlandske gjestedøgn i regionen for øvrig synes å vise at overnattingsanlegg i øvrige områder i reisemål Sognefjord har fanget opp disse gjestene.

8.2 SYSSELSETTING, KONSUM OG LØNNSOMHET (RINGVIRKNINGSANALYSE)

I denne rapporten har vi lagt til grunn en forståelse av reiseliv som *aktiviteter knyttet til reiser og opplevelser*. Vi har tatt utgangspunkt SSBs beregning av konsum for turister i Sogn og Fjordane i 2007, fordelt på ulike kategorier av overnatting, men uten spesifisering i hht produkttype og næring.³⁰

Dessverre finnes det, så vidt oss bekjent, ikke relevante konsumundersøkelser på regionnivå. Fylkesundersøkelsen gir likevel en pekepinn på hvilket konsum per døgn man kan anta at overnattingsgjestene på et reisemål gir, Merk at tallene som er oppgitt her altså gjelder for Sogn og Fjordane fylke og er fra 2007.

	Omsetning skapt av overnattingsturisme, etter type. 2007					
	Samlet omsetning		Omsetning etter overnattingstype			Omsetning per innbygger Kroner
	I alt Mill. kr	Av dette: Kommersiell overnatting Mill. kr	Hotell Mill. kr	Camping Hyttegrend Mill. kr	Private hytter Mill. kr	
Sogn og Fjordane	1 641	1 345	1 083	262	296	15 454

Denne rapportens omfang, gir ikke anledning til å lage noen egen konsumundersøkelse for reisemål Sognefjord eller Luster / Jostedalen. Dersom vi likevel skulle våge oss på en beregning, måtte den baseres på følgende regnestykke:

²⁸ Informant

²⁹ Kilde: SSB, Statistikknett

³⁰ En slik spesifisering vil kreve mye mer enn omfanget av denne rapporten tillater. Statistikken er hentet fra SSB.

Forbruk pr døgn er satt til det samme som TØI bruker i sin rapport ”Økonomiske virkninger av reiseliv i Østfold 2009”. Det er trolig grunn til å tro at Jostedalen i virkeligheten har et betydelig høyere konsum av aktiviteter enn Østfold på grunn av reisemålets tilbud og beskaftenhet. Det er imidlertid ikke justert for dette i tabellen nedenfor.

Under dagsbesøk (som TØI ikke har med i Østfold-undersøkelsen) er det imidlertid gjort en vurdering av konsum ut fra samtaler med informantene. Det understrekes at tallene er basert på antagelser gjort på bakgrunn av tilgjengelig informasjon, og at de derfor kan være misvisende. Tabellen nedenfor bør derfor sees på som et løst anslag av konsumet.

8.3 LØST ANSLAG FOR TURISTKONSUM I JOSTEDALEN, I KRONER PR GJEST

x ca 42 000 dagsturister / ca 18 000 overnattings-turister	Hotell	Camping	Annen overnatting (private hytter med mer)	Dagsturister	Pr produkt
Overnatting	459	153	100		712
Servering	294	119	104	100	617
Kjøp av dagligvarer	252	141	150	50	593
Øvrige innkjøp	50	89	44	40	223
Transport	184	115	92	100	491
Aktiviteter	70	66	30	70	236
SUM konsum pr gjest etter type i kr	1 309	683	520	360	2 872
Antall gjester etter type, basert på samme %-vise fordeling som i Luster kommune	34,5 % = ca 6 210 hotellgjester	17 % = ca 3 060 camping-gjester	38,5 % = ca 6 930 andre overnattings-gjester	100% = ca 42 000 dagstur-besøkende	Ca 60 000 besøkende totalt pr år
Totalt konsum i kr pr definerte gjestegruppe	8 128 890	2 089 980	3 603 600	15 120 000	28 942 470

OPPSUMMERING KONSUM

Ut fra disse anslagene er det rimelig å anta at turistenes forbruk i Jostedalen, kan ligge mellom 25 og 35 millioner kroner pr år. Sysselsettingseffekt og andre ringvirkninger er ikke vurdert. Det understrekes at det er nødvendig å se verdiskapingen i et større geografisk perspektiv enn tabellen overfor gir, da Jostedalen genererer omsetning i hele region Sognefjord. Denne rapporten gir ikke rom for en slik undersøkelse, heller ikke en grundig konsumvurdering.

8.4 REISELIVETS LØNNSOMHET

Reiselivsnæringen er generelt preget av relativt lav lønnsomhet. Gjennomsnittlig resultatmargin for overnattingsbedriftene i reisemål Sogndal er ikke kjent, men ut fra tilgjengelige resultattall, synes den å være relativt lav. Det ser ut til at aktivitetsbedriftene og attraksjonene i Jostedalen også sliter med relativt lav lønnsomhet, vurdert ut fra regnskapstall som er offentlig tilgjengelig³¹. Det er i så fall ikke

³¹ Brønnøysundregistrene.

noen uvanlig situasjon, sammenligner man med andre reisemål i Norge. Erfaringer fra andre steder viser at relativt små endringer i forutsetninger og rammebetingelser kan få til dels store konsekvenser for reiselivsbedrifter, og dermed den totale reiselivsvirksomheten i et område.

I nedgangskonjunktoren som nå preger økonomien (2009/2010), og dermed også påvirker folks reisevillighet og betalingsvilje for reiser, kan man frykte at det blir enda mer krevende å få til positiv lønnsomhet i næringen for denne regionen.

8.5 PLANER, FREMTIDSUTSIKTER OG POTENSIALET FOR VIDEREUTVIKLING AV JOSTEDALEN SOM REISEMÅL

8.5.1 GRUNNLAG FOR VIDERE SATSNING

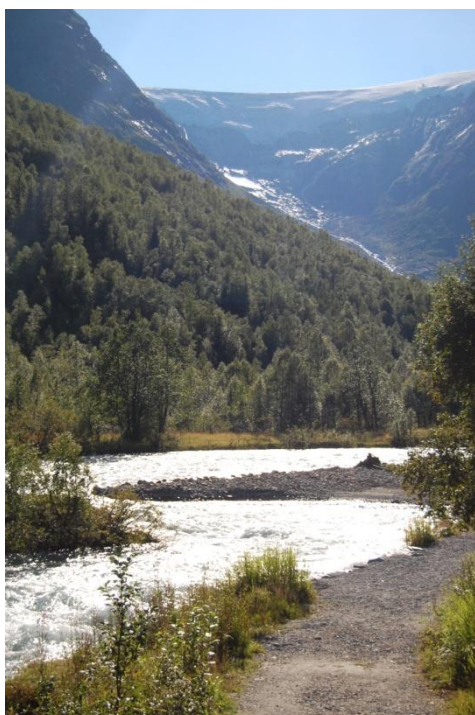
Naturbasert reiseliv har lenge vært et økende segment i Norge, og også store deler av verden. Undersøkelser fra Innovasjon Norge, WTO og andre viser at opplevelser og aktiviteter blir stadig viktigere i folks feriemønster. For dette segmentet av reisende har reisemål Jostedalen etablert seg som en viktig leverandør av naturbaserte opplevelser i Fjord Norge. Det at Jostedalen har så sterkt fokus på isbreopplevelser, bidrar til å spisse produktet ytterligere. Utviklingen andre steder, for eksempel reisemål Stryn / Nordfjord med Briksdalsbreen som en av primærattraksjonene, tyder på at det har vært en formidabel økning for isbreer generelt og breaktiviteter spesielt de siste åra. Det store internasjonale fokuset på klimaendringer har trolig bidratt til dette. En stadig økende bevissthet rundt dette temaet vil trolig føre til en ytterligere etterspørsel etter bærekraftige reiselivsopplevelser, og ikke minst besøk for å se isbreer med egne øyne.

I dette perspektivet opplever aktørene ved Briksdalsbreen et paradoks i disse dager. Breen smelter og trekker seg stadig lengre tilbake, i takt med at både tilgjengeligheten og kvaliteten på breopplevelsene minker. Brevandring på breen er ikke lenger en salgbar aktivitet på grunn av sikkerheten. Enkelte aktører har allerede lagt ned eller flyttet sin virksomhet til andre steder, og det diskuteres hvilke konsekvenser det vil få for Briksdalsbreen / Stryn når brearmen sannsynligvis vil ha trukket seg helt opp mot brekanten. Situasjonen på Briksdalsbreen og andre breer åpner nye muligheter for Jostedalen, som har brearmer med en helt annen responstid³² enn Briksdalsbreen og de fleste andre tilgjengelige breer i Norge. Tall fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) forteller at Nigardsbreen i løpet av hele 2006 trakk seg tilbake med 32 meter, mens Briksdalsbreen krympet med hele 122 meter. Tallene for året derpå var 4 meter for Nigardsbreen og 53 meter for Briksdalsbreen. I følge forsker og glasiolog Liss Marie Andreassen ved NVE er gjennomsnittet for 28 breer en tilbaketrekking på 42 meter. Forklaringen på forskjellene ligger i den såkalte responstiden, definert som tiden det tar før en isbre reagerer på snømengde og klimaendringer - enten det er å krympe eller vokse. I følge Atle Nesje ved Bjerknessenteret for klimaforskning i Bergen, er Briksdalsbreen en kort og bratt utløper med en reaksjonstid på 3-4 år. Nigardsbreen derimot er lang og slak og har en reaksjonstid på omtrent 20-25 år.

Mulighetene for en videre utvikling i Jostedalen må sies å være betydelige, også basert på de øvrige kultur- og naturgitte forutsetningene. Omfanget av dagsturtrafikken kontra overnattingstrafikken tyder dessuten på at det er rom for et større, eller kvalitetsmessig bedre, overnattingstilbud i dalen. Både naturområder og aktivitetstilbud gjør Jostedalen attraktiv i dag, men det er trolig rom for å øke både tilgjengelighet, kvalitet og bredde i tilbudet.

Nedenfor er det satt inn noen bilder fra Jostedalen, som viser eksempler på naturattraksjoner og aktiviteter som trolig ikke har hentet ut sitt potensial så langt.

³² Isbreers responstid brukes som begrep for å si noe om hvor lang tid det tar før smeltingen på toppen av breen grunnet klimaendringer etc, gir utslag på brearmenes faktiske tilbaketrekking. Responstiden varierer fra bre til bre. Se for øvrig: <http://www.aftenposten.no/viten/article2156564.ece>

Bilder fra øverste del av Jostedalen, ved Fåbergstølen

8.5.1 KONKURRANSEFORTRINN

Jostedalsbreen har flere brearmer som strekker seg ned mot Jostedalen. Av disse er Nigardsbreen og Bergsetbreen de største og mest tilgjengelige. Brearmenes plassering i landskapet gjør at de er også tilgjengelige for en stor gruppe mennesker. Man kan både besøke bresenteret og se breene på avstand, eller man kan delta i aktiviteter nærmere, eller på, selve breen. På grunn av disse breenes lange responstid, synes Jostedalen å være betydelig mindre utsatt for tilbaketrekking av is enn de fleste andre steder i Norge. Begge disse faktorene gir Jostedalen et betydelig konkurransefortrinn i et reiselivsperspektiv. Disse to faktorene i seg selv gir grunn til å anta at det er potensial for en betydelig økning innen segmentet breturisme og naturbaserte opplevelser i Jostedalen. Det er altså grunn til å tro

at Jostedalens posisjon som breområde vil øke betraktelig i årene som kommer, både på grunn av en økende interesse for isbreer og naturbaserte opplevelser generelt, men også fordi Jostedalen trolig vil ta markedsandeler fra andre områder i Norge på grunn av de naturgitte forutsetningene.

8.5.2 EKSISTERENDE PLANER OG TANKER OM UTVIKLING AV REISEMÅLET

Sognefjordregionen har vært preget av en spredt eierstruktur på reiselivssiden, med en håndfull større hoteller som drivende krefter i utviklingen. I dag synes det å være strukturelle endringer på gang i området med tanke på eierskap og et annet syn på reisemålets sammensetning. Nye eiere med investeringsvilje er kommet til, blant annet Tørvis Hotel i Marifjøra. Disse investorene har også kjøpt seg inn i Jostedalen (Nigardsbreen gjestehus) og andre hoteller og attraksjoner på reisemål Sognefjord (Balestrand pensjonat, Hotel Mundal, Munthehuset mv). De har også etablert private båtruter mellom de ulike stedene. Informanten opplyser at investorene ser Jostedalen som et viktig område for hele Sogn, og at de er åpne for å investere mer i dette området, og bidra til en videre utvikling.

Ut over dette, kan ikke rapporten dokumentere eksisterende planer for reiselivsutvikling i Jostedalen. Med utgangspunkt i vurderingen av potensialet for utvikling (punkt 8.5.1), samt satsningen i de tiliggende områdene i reisemål Sognefjord, ser vi det for øvrig som sannsynlig at planer for en videre utvikling vil kunne komme i nær framtid.

Bilde: Tørvis Bre- og Fjordhotel

9.0 VERDIVURDERING AV DE BERØRTE OMRÅDENE

9.1 OPPLEVELSESROMMET

Opplevelsesrommet som begrep blir stadig mer brukt i reiselivssammenheng. En norsk forsker som har skrevet relativt utfyllende om dette er Lena Mossberg (Mossberg (2007): Å skape opplevelser). Hun definerer *oplevelsesrommet* som de fysiske omgivelsene som tjenesten / opplevelsen produseres, leveres og forbrukes i. Landskapet og kulturmiljøene i Jostedalen, la oss kalle dem landskapsrom, vil ha samme funksjon som det opplevelsesrommet Mossberg beskriver. De landskapsrommene som turistene / brukerne besøker fordi de oppfattes som attraktive, er for reiselivsnæringen produksjonslokaler.

Et relevant eksempel er Fjord Norges markedsføring av Vestlandet som verdens vakreste naturbaserte reisemål (National Geographic har kåret fjordene til dette 2 ganger). En slik profil skaper høyst sannsynlig en forventning hos de tilreisende om å møte et relativt uberørt landskap, i det minste et reiseliv basert på bærekraftige naturopplevelser. En slik forventning kommer også til syne i Innovasjon Norges undersøkelser i utenlandsmarkedene (se modell 3). En opplevelse kan ikke produseres uten at den påvirkes av omgivelsene den produseres i. I den grad den norske stat, Sogn og Fjordane fylke og Luster kommune har vedtatt en reiselivssatsning i Jostedalen, må man dermed også forholde seg til at inngrep i de landskapsområdene som benyttes, om de kommer fra reiselivet selv, fra kraftnæringen eller fra andre, på ett eller annet nivå vil påvirke forutsetningene for den opplevelsesproduksjonen som finner sted der.

9.2 VERDIVURDERING AV OMSØKTE OMRÅDER

Ut fra disse forutsetningene har vi her gjort en vurdering av de berørte områdene, og brukt Statens Vegvesens kriterier for verdisetting av områder for friluftsliv. Vurderingene er imidlertid gjort ut fra tankegangen om opplevelsesrom og reiseliv / opplevelsesproduksjon. Friluftsområder og bruk av disse er dermed byttet ut med Opplevelsesrom og bruk av disse.

MODELL FOR VERDIVURDERING AV OMRÅDER

Områder	Liten verdi	Middels verdi	Stor Verdi
Identitetsskapende områder/elementer	Områder/elementer som få knytter stedsidentitet til	Områder /elementer som noen knytter stedsidentitet til	Områder /elementer som mange knytter stedsidentitet til
Opplevelsesrom	Områder som er mindre brukt til opplevelsesproduksjon	Områder som brukes av mange til opplevelsesproduksjon	Områder som brukes svært ofte / av svært mange til opplevelsesproduksjon Områder som er en del av sammenhengende opplevelsesområde for besøk over flere dager Områder som er attraktive nasjonalt og internasjonalt, og som i stor grad byr på stillhet og naturopplevelse

Vurderingsskjema 1 (Statens Vegvesen 2006, justert)

For det omsøkte utbyggingsområdet, har vi dermed definert 6 opplevelsesrom og områder og gjort en vurdering av disse. Disse er vurdert ut fra kriteriene over og plassert på en skala fra liten til stor verdi. Samtidig er de blitt vurdert som hhv lite, middels eller sterkt identitetsskapende. Vurderingene er gjort ut fra skjønn og samtaler med aktørene i området, ut fra en vurdering av hvor mange turister som bruker området i dag eller kan tenkes å bruke det i et utviklingsperspektiv, samt ut fra en vurdering av hva slags inngrep som allerede er gjort i området. For eksempel er aktivitetene på Tunsbergdalsvatnet allerede basert på et inngrep, og ytterligere inngrep vil dermed ikke endre premissene for opplevelsesproduksjonen vesentlig.

VERDIVURDERING AV JOSTEDALEN FRA MYKLEMYR TIL KRUNDALEN I ET
ATTRAKSJONSPERSPEKTIV

Opplevelsesrom	I seg selv identitetsskapende	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
Jostedalen som kulturmiljø, opplevd fra riksveien	Sterkt			X
Kvernelvi og Hompedøla (Myklemyrområdet)	Middels		X	
Liadøla og Vassdøla (Sperle- området)	Middels		X	
Bakkedøla og Kyrkjedøla (Jostedalområdet)	Middels		X	
Tverradøla og Røykjedøla (Krundalen)	Sterkt			X
Elva Jostedøla (opplevd fra vannet)	Sterkt			X
Tunsbergdalsvatnet / -dammen	Middels		X	
Vigdøla	Lite	X		

Vurderingsskjema 2 (Statens Vegvesen 2006, justert)

10.0 VURDERING AV OMSØKTE TILTAK I OMRÅDET MED RELEVANS FOR REISELIVET

10.1 FØLGENDE TILTAK ER VURDERT:

Vestsidelvane

1. Etablering av atkomstveg, påhugg/forskjæring, liten dam og bekkeinntak i Tverradøla, Røykjedøla, Bakkedøla, Kyrkjedøla, Liadøla, Vassdøla, Kvernelvi og Hompedøla
2. Tunnelbygging vha tunnelboremaskin ved inntakene Vassdøla og Liadøla.

3. Etablering av en større tipp for tunnelmasser ved Sperle, (antatt arealbehov ca 40 000 kvm) samt kanskje ved Sagarøyelvi (antatt arealbehov ca 50 000 kvm)
4. To meters økning av damhøyden i Tunsbergdalsvatnet,
5. Bygging av midlertidig vei på 1 km ved Sagarøyelvi.

Vigdøla

1. Bekkeinntak for Vigdøla

10.2 OVERORDNET VURDERING AV AREALBRUK MED MER

Arealbruken i seg selv antas å ikke være avgjørende for konsekvenser for reiselivet i dette tilfellet. I denne sammenhengen synes konsekvensen av arealbruken å være knyttet til en evt visuell påvirkning mer enn til det omsøkte omfanget av arealbruken. Bortfall av visuelle elementer som bekker langs fjellsidene synes å være den største forringelsen av det fysiske opplevelseshorizontet. Også synlige inngrep som veier/påhugg og bekkeinntak, samt tipper og tunneler vil påvirke opplevelseshorizontet negativt basert på synlighetsgraden. Basert på hvilke opplevelseshorizont / områder som er verdisatt høyest (punkt 3.2), har vi gjort en vurdering av de foreslåtte enkelttiltakene og konsekvensene vi anser for å være reelle med dagens virksomhet og en mulig utvikling av reiselivet i Jostedalen.

10.3 VURDERING AV FORESLÅTTE TILTAKS OMFANG OG EFFEKT

Valgte kriterier for å vurdere omfang i forhold til friluftsliv (Statens Vegvesen 2006.)

Modellen er uforandret ut fra Statens Vegvesens anbefaling om bruk av kriterier for vurdering av friluftsliv, da vi anser de å være sammenfallende med relevante kriterier for reiselivet.

MODELL FOR VURDERING AV EFFEKTER OG OMFANG AV TILTAK

	Stort positivt omfang	Middels positivt omfang	Lite / intet omfang	Middels negativt omfang	Stort negativt omfang
Bruksmuligheter	Tiltaket vil i stor grad bedre bruksmulighetene for området	Tiltaket vil bedre bruksmulighetene for området	Tiltaket vil ikke endre bruksmulighetene for området	Tiltaket vil ikke endre bruksmulighetene for området	Tiltaket vil redusere bruksmulighetene for området
Barriere for ferdsel og opplevelse	Tiltaket vil fjerne betydelige barrierer mellom viktige målpunkter	Tiltaket vil i noen grad redusere barrierer mellom viktige målpunkter	Tiltaket vil i liten grad endre barrierer	Tiltaket vil i noen grad medføre barrierer mellom viktige målpunkter	Tiltaket vil medføre betydelige barrierer mellom viktige målpunkter
Attraktivitet	Tiltaket vil i stor grad gjøre området mer attraktivt	Tiltaket vil gjøre området mer attraktivt	Tiltaket vil stort sett ikke endre områdets attraktivitet	Tiltaket vil gjøre området mindre attraktivt	Tiltaket vil i stor grad redusere områdets attraktivitet
Identitets-skapende betydning	Tiltaket vil i stor grad øke områdets identitets-	Tiltaket vil øke områdets identitets-skapende	Tiltaket vil stort sett ikke endre områdets	Tiltaket vil forringe områdets identitets-	Tiltaket vil ødelegge områdets identitets-

	skapende betydning	betydning	identitets-skapende betydning	skapende betydning	skapende betydning
--	--------------------	-----------	-------------------------------	--------------------	--------------------

Vurderingsskjema 3 (Statens Vegvesen 2006, justert)

Med utgangspunkt i denne modellen har vi vurdert det omsøkte tiltaket (hovedalternativ) opp mot Jostedalen som reisemål i dag.

VURDERING AV DE ENKELTE TILTAKENES EFFEKT OG OMFANG

REISEMÅL JOSTEDALEN	Stort positivt omfang	Middels positivt omfang	Lite / intet omfang	Middels negativt omfang	Stort negativt omfang
Bruksmuligheter					Tiltaket vil redusere bruksmulighetene for området (rafting)
Barriere for ferdsel og opplevelse					Tiltaket vil medføre betydelige barrierer mellom viktige målpunkter (rafting)
Attraktivitet				Tiltaket vil gjøre området mindre attraktivt	
Identitets-skapende betydning			Tiltaket vil stort sett ikke endre områdets identitets-skapende betydning	Tiltaket vil forringe områdets identitets-skapende betydning	

Vurderingsskjema 4 (Statens Vegvesen 2006, justert)

10.4 KONSEKVENSER

10.4.1 PRESISERINGER

Et mål for konsekvensutredningen er å gi vurderinger av tiltakets positive og negative virkninger. Konsekvensene for et reiselivsområde blir da et resultat av en sammenstilling av områdets verdi i forhold til hvor stort omfang tiltaket vil berøre det aktuelle området, (se verdiskjema 1 og 3). Det presiseres at de matrisene som er bruk er veiledende for konsekvensutredninger, og at det kan gjøres skjønnsmessige avvik fra denne.

10.4.2 ANTATTE KONSEKVENSER AV DEN OMSØKTE UTBYGGINGEN

Nivå 1: Naturen vil kunne påvirkes

Nivå 2: Opplevelseshorizonten vil kunne berøres

Nivå 3: Image og den etablerte merkevaren vil kunne påvirkes

1. KONSEKVENSER VED REDUKSJON I VANNFØRINGA I JOSTEDØLA (VESTSIDEELVANE + VIGDØLA)

En fraføring av Vestsideelvene vil medføre en reduksjon av gjennomsnittlig vannføring i Jostedøla ved Husøy, som ligger ca 13 km nord for utløpssonen, på ca 12%. Ved utløpssonen er tilsvarende tall 11%. Det forutsettes minstevannføring som i det minste er lik alminnelig lavvannføring. Tilsiget til inntakene er uregulert. Dersom tilsiget er mindre enn kravet til minstevannføring vil alt vann gå forbi inntaket. Det er imidlertid vanskelig å forhindre at stein og trematerialer kan påvirke dette.³³

En reduksjon av vannføringa på 10-12% vil i følge raftingaktørene være nok til at det ikke lenger er mulig å drive kommersiell rafting på Krundøla/Jostedøla. Dersom dette viser seg å være tilfelle, må tiltaket beregnes å ha stor negativ konsekvens for raftingaktøren, og middels stor negativ konsekvens for hele området. Vurderingen av konsekvensene baserer seg på premissene i fagrapport for ferdsel og friluftsliv, samt gjennomgang av problemstilling med raftingaktøren. Konsekvensene for reiselivet ved et evt bortfall av raftingvirksomheten, står for seg. Men da disse konsekvensene er tuftet på antagelser om endringer i spesifikke forhold i elva, bør premisset om at lavere vannstand faktisk vil være kritisk for raftingaktiviteten, altså de mer tekniske sidene av konsekvensene, kvalitetssikres av noen med spisskompetanse på temaet. Dette arbeidet bør gjøre i nær dialog med aktøren Ice Troll som kjenner problemstillingene i praksis.

2. KONSEKVENSER VED REDUKSJON I VANNTEMPERATUREN I ELV OG FISKEVANN (VESTSIDEELVANE + VIGDØLA)

En fraføring av Vestsideelvene vil medføre en reduksjon av gjennomsnittlig temperatur i vannet, noe som antas at vil medføre dårligere forhold for fisken, i verste fall slik at den forsvinner helt.³⁴ Det er i dag, så vidt vi vet, kun en reiselivsaktør som driver med kommersiell fiske i Jostedalen, og det i relativt lite omfang. Fiskeaktiviteten er også relativt beskjeden for tilreisende som fisker på egenhånd. Potensialet for utviklingen av fisketurisme ansees som begrenset.

Konsekvensen av at fisken dør ut eller reduseres ytterligere, er likevel negativt på et overordnet plan og i et bærekraftig perspektiv, slik at image og merkevare vil kunne påvirkes. Kaldere vann vil i følge aktøren også påvirke raftingen negativt, sikkerhetsmessig og kvalitetsmessig. På grunn av konsekvensene dette vil gi, beregnes tiltaket å være av middels stor negativ verdi.

3. KONSEKVENSER VED REDUKSJON I SYNLIGE BEKKEFALL FRA FJELLENE (VESTSIDEELVANE + VIGDØLA)

Konsekvensene av etablering av omsøkte bekkeinntak, med bortfall eller reduksjon av synlige ”brudeslør” langs fjellsidene, vil først og fremst påvirke Fraføring av Vestsideelvene vil innebære

³³ Fagrapport friluftsliv – overføring av Vestsideelvene, s 16-17.

³⁴ Fagrapport friluftsliv – overføring av Vestsideelvene, s 35-36

at noen bekker vil ”stoppe” midt i fjellveggen, mens andre vil bli helt usynlige fra enkelte områder, enten på hovedveien (riksveien eller sideveiene forbi elvene) eller fra turterrenget ved bekkene. Disse bekkene langs de bratte fjellsidene, på folkemunne gjerne kalt brudeslør, må sies å være et vesentlig element i opplevelsesrommet / -området for brukerne. Ved bekkeinntak som legges under skoggrensen, må konsekvensene likevel sies å være relativt små for de fire midterste bekkene. For de to øverste (Tverrdøla og Røykjedøla) og de to nederste (Kvernelvi og Hompedøli) mener vi imidlertid at beliggenhet og bruk av turterrenget vil påvirkes av at bekkene forsvinner. (Ref opplevelsesrommet, nivå 2).

Konsekvensene for de fire midterste bekkene vurderes å ha små eller ingen konsekvens, mens de for de to øverste og de to nederste bekkene, vurderes konsekvensene som middels store. Dette gjelder i særlig grad de to øverste bekkene som ligger i et område med betydelig potensial for utvikling av reiselivet.

Vigdøla ligger i et område så langt ned i dalen, og som allerede er så utbygd, at det omsøkte inngrepet her anses å generelt sett ha mindre betydning for reiselivet enn den øvre delen av dalen. Unntaket gjelder likevel for raftingvirksomheten, som vil bli påvirket av samtlige omsøkte tiltak, også Vigdøla, slik det er utdypet i punkt 10.8.

10.5 VURDERING AV ENKELTTILTAKENE FOR ATTRAKSJONER, KOMMERSIELLE OPPLEVELSER OG OPPLEVELSESROM I DET BERØRTE OMRÅDET

10.5.1 METODISK TILNÆRMING

Det er når opplevelsens / tjenestens betydning for reiselivet i dag er *middels eller stor* og konsekvensene samtidig er *middels eller store*, at man kan forvente de største negative konsekvensene. Disse er derfor markert i rødt i modellen nedenfor.

10.5.2 VERDIVURDERING AV DE BERØRTE OMRÅDENE

Verdivurderingsskjema 5

Konsekvenser av tiltak → Konsekvenser for berørte opplevelser / reiselivsaktører ↓ <i>liten / middels / stor</i>	Opplevelsens / tjenestens betydning for reiselivet pr i dag	Ved omsøkt utbyggingsalternativ med 8 elver	Ved alternativ uten Kvernelvi og Hompedøla	Ved alternativ uten Tverradøla og Røykjedøla	Ved inntak Vigdøla	Praktiske konsekvenser av tiltakene
Brevandring på Nigardsbreen	<i>Stor</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	
Besøk på bresenteret	<i>Stor</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	
						Lav

Rafting på Jostedøla	Stor	Stor	Stor	Stor	Stor	vannstand hindrer kommersiell rafting.
Fiske i elv og tilleggende vann	<i>Liten</i>	Stor	Stor	Stor		Kaldere vann gir dårlige / ulevelige forhold for fisken. Påvirker særlig image / merkevare
Juving og rafting i Leirdøla	<i>Middels stor</i>	Liten	Liten	Liten	Middels	<i>Kan få større konsekvenser i framtida</i>
Turgåing / vandring (både kommersielt og reiselivsbasert friluftsliv) (Se verdivurdering av de relevante områdene i punkt 9.2)	Stor	Middels stor	Liten (Liten pr i dag, men kan få større konsekvenser ved en videre utvikling av reiselivet)	Liten	Liten	Bortfall av bekker langs fjellsidene og inngrep knyttet til bekkeinntakene forringer opplevelseshorizontet.
Bilreise og sykling langs hovedveiene	Middels stor	Middels stor	Middels stor	Middels stor	Liten	Bortfall av bekker langs fjellsidene forringer opplevelseshorizontet.
Turridning	<i>Middels stor</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	
Padling på Tunsbergdalsvatnet	<i>Stor</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	
Ski, isklattring og andre vinteraktiviteter	<i>Middels</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	
Overnatting i Jostedalen	Stor	Middels stor	Middels stor	Middels stor	Middels stor	<i>Kan få større konsekvenser i framtida</i>

Sekundær reiselivsaktivitet (handel med mer)	<i>Liten</i>	Liten	Liten	Liten	Liten	<i>Kan få større konsekvenser i framtida</i>
--	--------------	-------	-------	-------	-------	--

Modell basert på Statens Vegvesens anbefalte kriterier for vurdering av friluftsliv (Mimir AS)

10.6 VURDERING AV KONSEKVENSER I UTBYGGINGSPERIODEN

Så lenge utbyggerne tar hensyn til den allmenne framkommelighet og sørger for revegetasjon av berørte områder og fjerning av midlertidige brakker, landskapstilpassing av tipper etc, er det ingen grunn til å anta at utbyggingsperioden i seg selv vil gi store negative konsekvenser for reiselivet. Det anbefales likevel en løpende dialog med reiselivsaktørene, gjerne via destinasjonsselskapet, før og under den eventuelle utbyggingen, slik at man ikke skaper unødvendige gnisninger.

10.7 VURDERING AV NY SITUASJON VED GJENNOMFØRING AV OMSØKTE TILTAK

Dersom de omsøkte tiltakene gjennomføres, og man får en situasjon som umuliggjør kommersiell raftingvirksomhet på Jostedøla pga lavere vannføring, må man regne med at dette på litt lengre sikt vil få middels store til store negative konsekvenser for Jostedalen som reiselivsområde og for aktørene som har etablert seg der. Rafting er i ferd med å bli en stor sport og et betydelig reiselivsprodukt i Norge. Samtidig er lønnsomheten hos raftingfirmaene generelt sett beskjedne. Endringer i de grunnleggende premisene andre steder i Norge, for eksempel på ekstremsportdestinasjonen Voss, viser at det skal relativt lite til før driften må avvikles eller virksomheten flyttes. Jostedalen har etablert seg som et reisemål for naturbaserte aktiviteter, med fokus på breopplevelser, og med rafting som en relativt ny del av tilbudet. Dersom denne aktiviteten faller bort, eller blir begrenset til juving i sideelva Leirdøla, må man anta at det vil få en viss betydning for hele reisemålet, og at konkurranseevnen dermed svekkes i noen grad. Rafting som virksomhet krever i liten grad permanente anlegg og større investeringer i faste installasjoner. Når forutsetningene for raftingvirksomhet endres, ser man derfor at operatørene har en tendens til å flytte virksomheten sin til en annen destinasjon. For Jostedalen, som må sies å befinne seg i en sårbar og krevende oppbyggingsfase, kan en nedleggelse av raftingvirksomheten dermed få svært uheldige konsekvenser for hele reisemålet på kort sikt. Spesielt på lengre sikt, vil bortfallet av kommersielle raftingtilbud kunne svekke reisemålets attraksjonskraft og lønnsomhet, fordi bredde i aktivitetstilbudet ofte bidrar til lenger opphold og større omsetning pr gjest. I følge eierne av overnattingsbedrifter langs elva, har raftingtilbudet på kort tid blitt svært viktig også for deres virksomhet. Samtidig nevnes problemene med flom ved store nedbørsmengder, som har ført til oversvømming av åkre og campingområde med påfølgende evakuering av campingplassgjestene. De peker på at elva synes å ha lagt igjen stadig mer sedimenter de senere åra, noe som forsterker problemene, og at flomsikringen langs elvebredden er utilstrekkelig.

For de øvrige tiltakene, ansees konsekvensene å være av en karakter som ikke kan sies å endre reisemålet eller konkurransekraften som sådan. Det er imidlertid en kjensgjerning at Jostedalen allerede er betydelig utbygd og har mange menneskeskapte inngrep i landskapet. Derfor vil det være naturlig å vurdere situasjonen ut fra dagens totale mengde av inngrep, slik den framstår for brukerne. Erfaringer fra sammenlignbare utbygginger³⁵, samt erfaringer fra andre reisemål, kan tyde på at proporsjonene av utbyggingen i forhold til bosettingen i området er viktige for hvordan de besøkende vurderer inngrepene. Dersom inngrepene representerer et naturlig aktivitetsnivå, som for eksempel strømkabler som skal sikre innbyggerne strøm, og disse følger normal norsk standard, aksepteres dette som en logisk konsekvens av bosettingen. Dersom inngrepene derimot oppfattes som industrielle, for

³⁵ Vindmølleparker på vestlandet, oljeutvinning i Lofoten og Vesterålen

eksempel ved store gjennomgående kraftkorridorer eller anlegg som produserer tjenester til andre områder, synes disse inngrepene å bli oppfattet mer negativt av de tilreisende. Dette betyr i praksis at når inngrepene kommer i åpenbar strid med det reisemålsbildet man forsøker å skape i markedsføringen, blir resultatet negativt for reisemålet. Derfor er det viktig å vurdere den samlede mengde inngrep et reisemål tåler før det oppfattes som industrielt.

Denne rapporten gir ikke grunnlag for å si hvor grensen går for hva turistene oppfatter som *for industrielt* eller hvor den kritiske grensen for ytterligere kraftutbygging går i forhold til reiselivet. Det synes imidlertid klart at potensialet for konflikt ved en videre utbygging er til stede. I et slikt perspektiv kan det derfor være svært verdifullt å beholde noen områder som industrielt inngrepsfrie. I reiselivssammenheng utpeker Krundalen seg, med sine landskapsmessige kvaliteter og opplevelsesmuligheter, som et åpenbart valg for å sikre et slikt inngrepsfritt område.

10.8 UTDYPING AV RAFTINGPROBLEMATIKKEN

I følge operatøren Ice Troll AS (Elvepurka Glacier Rafting), brukes øvre og midre del av Jostedøla (Jostedal Camping til Bruheim + Elvøy til Husøy) hver dag. Nedre del av elva benyttes ca en gang pr uke (Alsmo etter laksahølen – Gaupne). Operatøren nevner følgende konsekvenser som problematiske:

1. *Kaldere vann i Krundøla ved inntak av Røykjedøla og Tverrdøla*

Ved en halv grads temperaturoppgang i elva vil være svært uheldig, da vannet allerede er så kaldt at man må begrense opphold i vannet til spesielt varme dager, og til mye kortere intervaller enn det som er vanlig i ”normale” raftingelver. Både sikkerheten og kvaliteten på opplevelsen vil dermed reduseres ved lavere vanntemperatur.

2. *Lavere vannføring i Krundøla og øvre del av Jostedøla*

Krundøla er elva raftingturen starter i, fra Jostedal camping og ned til den møter Jostedøla. Det er allerede svært knapt med vann fra sesongstart i midten av mai, fram til midten av juli, og deretter igjen fra slutten av august og hele september. Dersom vannføringen blir mindre blir sesongen 3 måneder kortere, og kommersiell drift vil dermed ikke være mulig. Å starte lenger ned, der Krundøla møter Jostedøla, vil gjøre en allerede relativt kort tur enda kortere, noe som igjen vil måtte medføre senking av prisene og vanskeligheter med å skaffe de beste guidene. Et nytt område for start vil trenge landskapstilpasning for å få flåtene ut på vannet, samt lagerplass, parkeringsplass, omkleddingsrom for gjestene, tørkerom osv, dvs det som finnes på Jostedal camping i dag. Ved inntak også av Bakkedøla og Kyrkjedøla, vil det bli problemer med å rafte forbi kirken, der det som regel kun er akkurat nok vann i perioden medio mai-medio juli og hele september (enkelte år også slutten av august). En vannreduksjon på 11-12%, slik rapport for ferdsel og friluftsliv legger til grunn, vil medføre at gjestene må bære flåtene 100-200 meter. En slik øvelse, vil i praksis ikke være forenelig med konkurransedyktig raftingvirksomhet.

3. *Lavere vannføring i midtre del av Jostedøla ved inntak av Liadøla, Vassdøla, Hompedøla og Kvernelvi*

Den midtre raftingseksjonen vurderes som den mest attraktive. I følge aktøren regnes den for å være blant de beste i landet pga sin kombinasjon av klasse 4 strømmer og gode sikkerhetsforhold. En reduksjon i vannføringen på 11-12% her, vil gjøre det vanskelig eller umulig å rafte gjennom Haukaasgjølet pga strømforholdene. Dette er det høydepunktet på turen, og et element som i seg selv trekker mange av kundene.

4. *Lavere vannføring i midtre og nedre del av Jostedøla ved inntak av Vigdøla*

Dette området blir regnet for å være det morsomste og et viktig element for avslutningen av turen. En lavere vannføring her pga bortfall av Vigdøla, vil gjøre denne delen av raftingen umulig eller farlig for gjestene.

Den aller nederste delen av elva brukes kun 1-2 ganger i uka for lengre turer. En lavere vannføring i denne delen vil ikke ha store konsekvenser for virksomheten.

Konklusjon

Raftingvirksomheten er sterkt økende, både mht flere kunder og lengre sesong. 56% av kundene kom i 2010 i skuldersesongen, en periode som er viktig for å utvikle reiselivet videre. Det foreligger konkrete, delvis iverksatte, planer for utbygging og investeringer i servicebygg og lagerbygg (ca 300 000 kr). Ved en sterkt forkortet sesong, og/eller et kvalitetsmessig betydelig redusert raftingprodukt, vil det i følge raftingaktøren være vanskelig eller umulig å drive kommersiell raftingvirksomhet, slik som i dag. Denne problemstillingen bør derfor belyses nærmere. Dersom premissene, slik de framkommer i foreliggende konsekvensrapporter for landskap og friluftsliv stemmer, anslås konsekvensene å være store for stedets raftingaktør(er) og middels store for Jostedalen som reisemål.

10.9 UNDERSØKELSE OM INTERESSEKONFLIKT MELLOM VINDKRAFT OG REISELIV

Vestlandsforskning ga i 2009 ut rapporten ”Vindkraft, reiseliv og miljø - en konfliktanalyse”³⁶. Sammenligning med vindkraftutbygging ansees å være relevant med kraftutbygging på flere områder. De sentrale konklusjonene i rapporten gjengis derfor her.

Undersøkelsen dokumenterte ikke at det er mange eller store konflikter mellom eksisterende vindkraftanlegg og eksisterende reiseliv i Norge, snarere tydet undersøkelsen på at det er få slike konflikter, og at de er små. Imidlertid viser undersøkelsen av turisters holdning på at det kan være et potensial for vesentlige konflikter gjennom videre utbygging, særlig når anleggene blir lokalisert til områder med stor potensiell verdi for reiselivet eller områder med stor reiselivsaktivitet i dag. Det pekes videre på at ulike kategorier av konflikter betinger bruk av ulike typer avbøtende tiltak. Undersøkelsens hovedkonklusjon er at i dag framstår forholdet mellom vindkraft og reiseliv som relativt lite konfliktfylt, men at spørsmålet om sumvirkninger av vindkraftutbygging i forhold til reiselivet ikke er håndtert godt nok, og derfor bør jobbes videre med.

10.10 VIRKNINGER FOR REISELIVET I EN FRAMTIDIG REFERANSESITUASJON

Reiselivsnæringen er generelt sett svært utsatt for svingninger i besøk og lønnsomhet. I Jostedalens tilfelle er det derfor relevant å vurdere hvilke økonomiske konsekvenser bortfall av raftingvirksomheten og en endring i branding av Jostedalen som bærekraftig, naturbasert reisemål, kan gi for området.

11.0 AVBØTENDE TILTAK

11.1 HÅNDTERING PÅ TO NIVÅER

Det anbefales at konfliktene mellom reiseliv og kraftutbygging i Jostedalen, håndteres både på et prosjektnivå og et strategisk nivå. På prosjektnivå må de enkelte tiltakenes konsekvenser vurderes opp mot de reiselivsaktørene og kommersielle produktene som påvirkes direkte. I denne situasjonen vil tiltak i særlig grad være aktuelle overfor aktivitetsleverandøren Ice Troll AS som bedriver kommersiell rafting på Krundøla/Jostedøla. Også overnattingsanleggene i Jostedalen vil bli direkte berørt av en reduksjon i eller nedleggelse av raftingvirksomheten.

³⁶ <http://www.vestforsk.no/rapport/vindkraft-reiseliv-og-miljo-en-konfliktanalyse>

På et strategisk nivå anbefales det å gjøre en utredning av mulige sumvirkninger av kraftutbygginga i området, fulgt opp av en metode for å håndtere disse sumvirkningene. Etablering av klare grenser for hvor store arealer, og type inngrep, kraftnæringen kan gjennomføre i et område med en vedtatt reiselivssatsning, vil være viktig sett fra reiselivets side.

11.2 MULIGE TILPASNINGSTILTAK

Mulige tilpasningstiltak i reiselivet for å redusere konfliktene, kan være å endre kundesegment til kunder som vil ha en ”snillere” form for rafting, på en elv med relativt liten vannføring, evt til en annen naturbasert produktportefølje der rafting ikke er med. En endring av image og merkevare for Jostedalen / Fjord Norge der *uberørt natur* ikke står sentralt, vil være i konflikt med Fjord Norges og Norges merkevare, og vil sannsynligvis fungere svært dårlig. Et tilbud av naturbaserte aktiviteter uten bruk av elva til rafting er mulig, men vil gjøre Jostedalen betydelig mindre konkurransedyktig. Her vil man også måtte justere branding av Jostedalen, fra et sted for ulike naturbaserte aktiviteter, til et sted som har full fokus på brebaserte opplevelser.

Håndtering av ideelle konflikter synes dermed vanskelig å gjøre på andre måter enn ved å endre branding av destinasjonen eller ved at Statkraft ikke får gjennomføre de omsøkte tiltakene.

12.0 KONKLUSJONER

1. På grunn av forventet reduksjon i gjennomsnittsvannføringen i Jostedøla ved overføring av Vestsideelvene og Vigdøla, er det sannsynlig at den omsøkte utbyggingen vil få middels store negative konsekvenser for reiselivet i Jostedalen gjennom nedleggelse av raftingvirksomheten. Avklaringer på om spesielle tiltak kan gjøre det mulig å drive videre, må gjøres partene mellom, og ved nærmere undersøkelser av grunn- og strømforholdene i elva.
2. Ved reduksjon eller bortfall av bekkefall langs fjellsidene, vil opplevelsesrommet reduseres i kvalitet. Dette gjelder særlig for de to øverste og de to nederste bekkene. Konsekvensene vurderes som små for de fire midterste bekkene og som middels negative for de øvrige.
3. Dersom Statkraft får konsesjon for utbygging, anbefales det å gå for alternativet uten Tverradøla og Røykjedøla, slik at Krundalen bevares som inngrepsfritt område.
4. Ved en utbygging anbefales det også å igangsette avbøtende tiltak for å minimere noen av de negative konsekvensene for reiselivet. Dette bør gjøres i nær dialog med næringsaktørene i området. Det anbefales også å undersøke sumvirkningene av kraftutbyggingen i området, slik at man kan finne den mest hensiktsmessige fordelingen av utbygde og ikke utbygde arealer, slik at kraftnæring og reiseliv kan samvirke uten større ideelle konflikter også i framtiden.

13.0 REFERANSELISTE

LITTERATUR

Aall og Heiberg (2009)	Vindkraft, reiseliv og miljø. En konfliktanalyse
Bærenholdt, Sundbo (2007)	Oplevelsesøkonomi, produktion, forbrug, kultur
Bærenholdt, Sundbo (2004)	Performing Tourist Places
Haukeland & Brandtzæg (2009)	Den brede verdiskapingen: Et bærekraftig utviklingsperspektiv på natur- og kulturbasert verdiskaping.
Jacobsen og Viken (2002)	Turisme, Fenomen og Næring.
Joppe (1996)	Sustainable community tourism development revisited.

Kamfjord (1993)	Reiselivsproduktet
Leiper (1990)	Tourism systems: an interdisciplinary perspective
Mimir og Jacobsen (2006)	Gondolrapport: TØI
Mimir (2008)	Konsekvensutredning Andenes Havn
NHO Reiseliv (2010)	Samarbeid - lønnsomhet - bærekraft.
Nordlandsforskning (2010)	Opplevelsesbasert verdiskaping: Eksplorativ verktøyutvikling og organisasjonslæring
Regjeringen (2009)	Reiselivsvisjon
SSB (1997)	Turismens økonomiske betydning for Norge. (rapport 22).
UNESCO (2004)	World Heritage Convention. Norwegian Nomination; The West Norwegian Fjords.
World Tourism Organisation (1995)	Technical manual

INFORMANTER

- Ice Troll ved Andrew Cullen
- Presenteret ved Peder Kjærvik
- Jostedal hotell ved Laila Gjerde
- Jostedal camping ved Astrid Gjerde
- Nigardsbreen Gjestehjem, Tørvis Hotel mm ved Bård Huseby
- Luster kommune ved Olav Grov
- Jostedal breførrelag ved Steinar Bruheim
- Visit Sognefjord ved Arne Glenn Flåthen
- Reiselivssjef Skjolden-Sognefjord, Iren Vatne
- Guider fra breførrelaget og Raudskarvfjellet turridning
- Brukere / turister

14.0 VEDLEGG

14.1 KART OG OVERSIKT OVER ANLEGG MV

VEDLEGG 1

Kart som viser Jostedalens plassering mellom Jostedalsbreen Nasjonalpark og Breheimen Nasjonalpark

VEDLEGG 2

Turkart Jostedalen og omegn med attraksjoner

VEDLEGG 3

Oversiktskart over hyttefelt i Jostedalen og området rundt

VEDLEGG 4

Kart over hyttefelt ved Espe i Jostedalen

VEDLEGG 5

Arealplan over Luster kommune, utsnitt Jostedalen

VEDLEGG 6

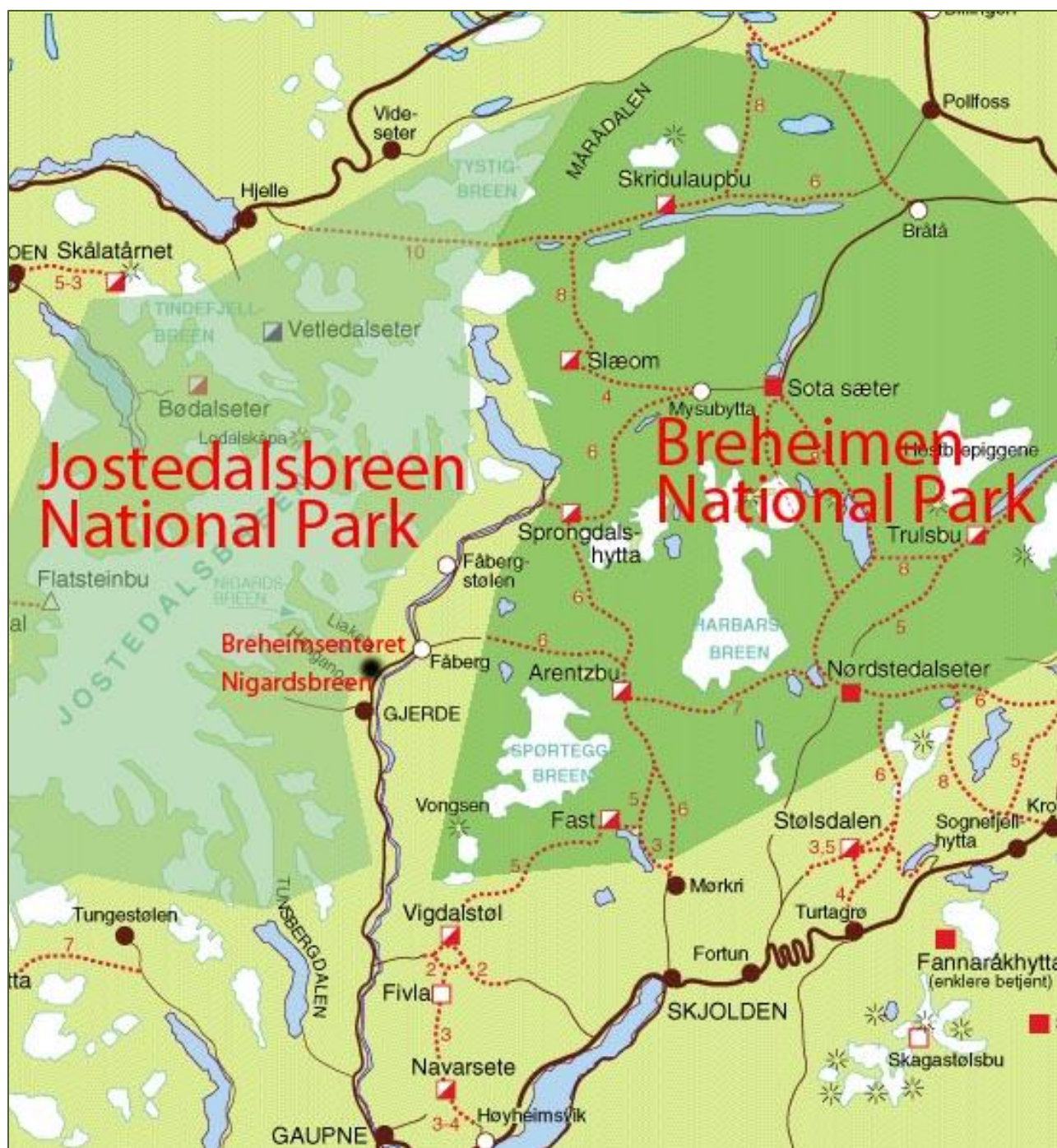
Kart over rasteplasser i Midtre Sogn og Luster

VEDLEGG 7

Kart over nasjonale turistveger i området

VEDLEGG 1

JOSTEDALENS PLASSERING MELLOM JOSTEDALSBREEN NASJONALPARK OG BREHEIMEN NASJONALPARK

KILDE: [HTTP://WWW.JOSTEDAL.COM/PARKS-MAP.HTM](http://www.jostedal.com/parks-map.htm) (30.08.10)

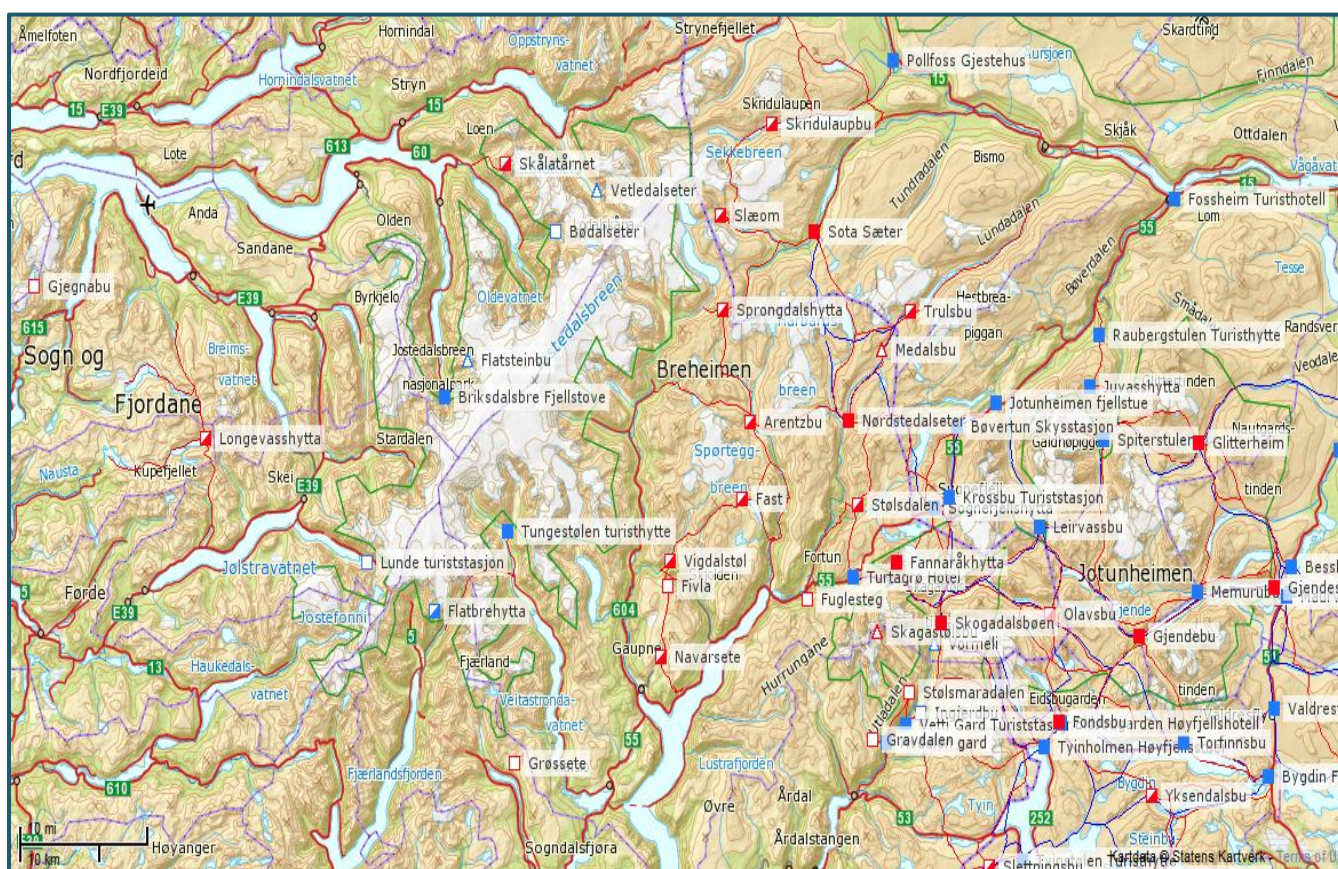
VEDLEGG 2 A

TURKART JOSTEDALEN OG OMEGN

Kartet viser vinter- og sommerstier rundt Jostedalsbreen, i tillegg til DNT hytter (se forklaring for kartsymboler under).

Kartsymboler

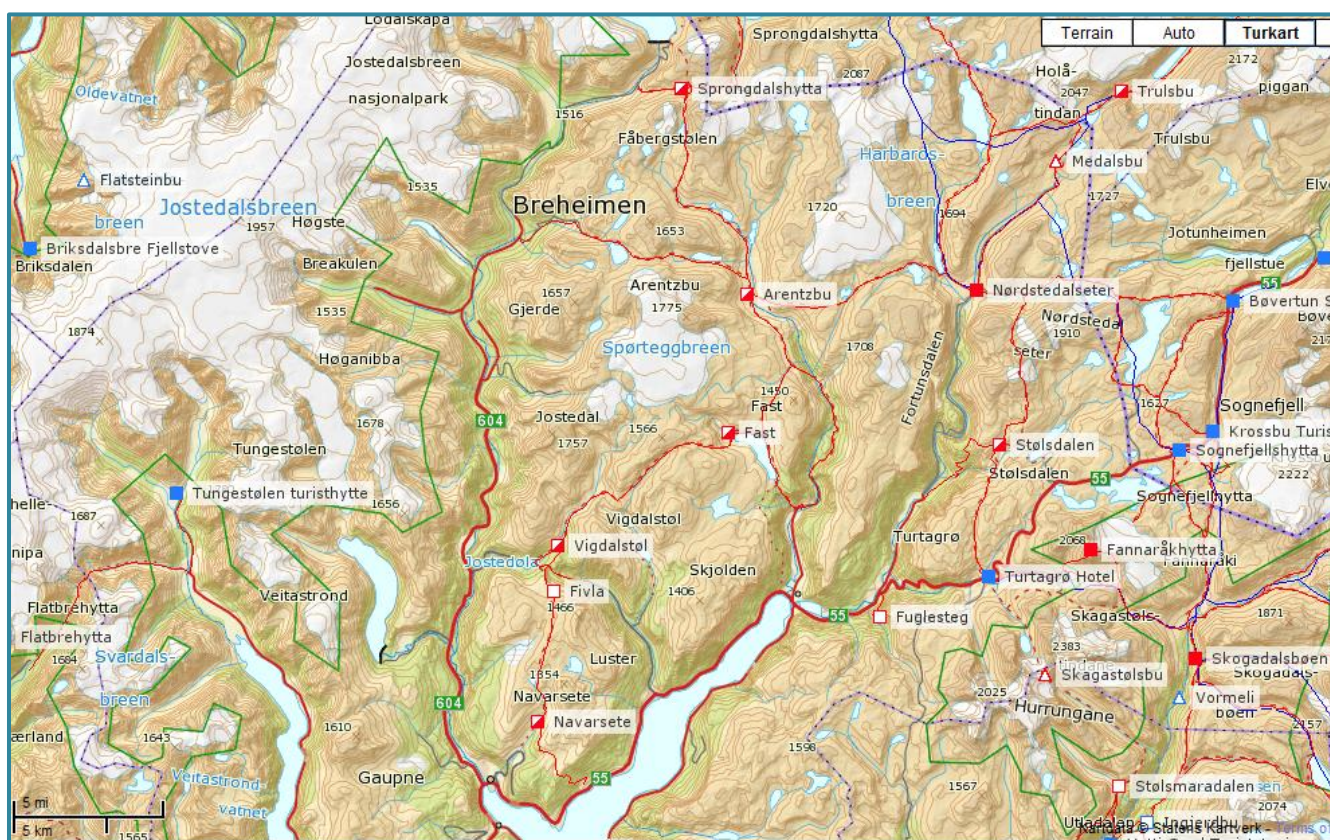
- Merket sommersti
- Kvistet vinterløype
- ■ Betjent hytte
- ▣ ▣ Selvbetjent hytte
- □ Ubetjent hytte

FIGUR 1: KILDE: [HTTP://UT.NO/KART](http://ut.no/kart) (30.08.10)

VEDLEGG 2 B

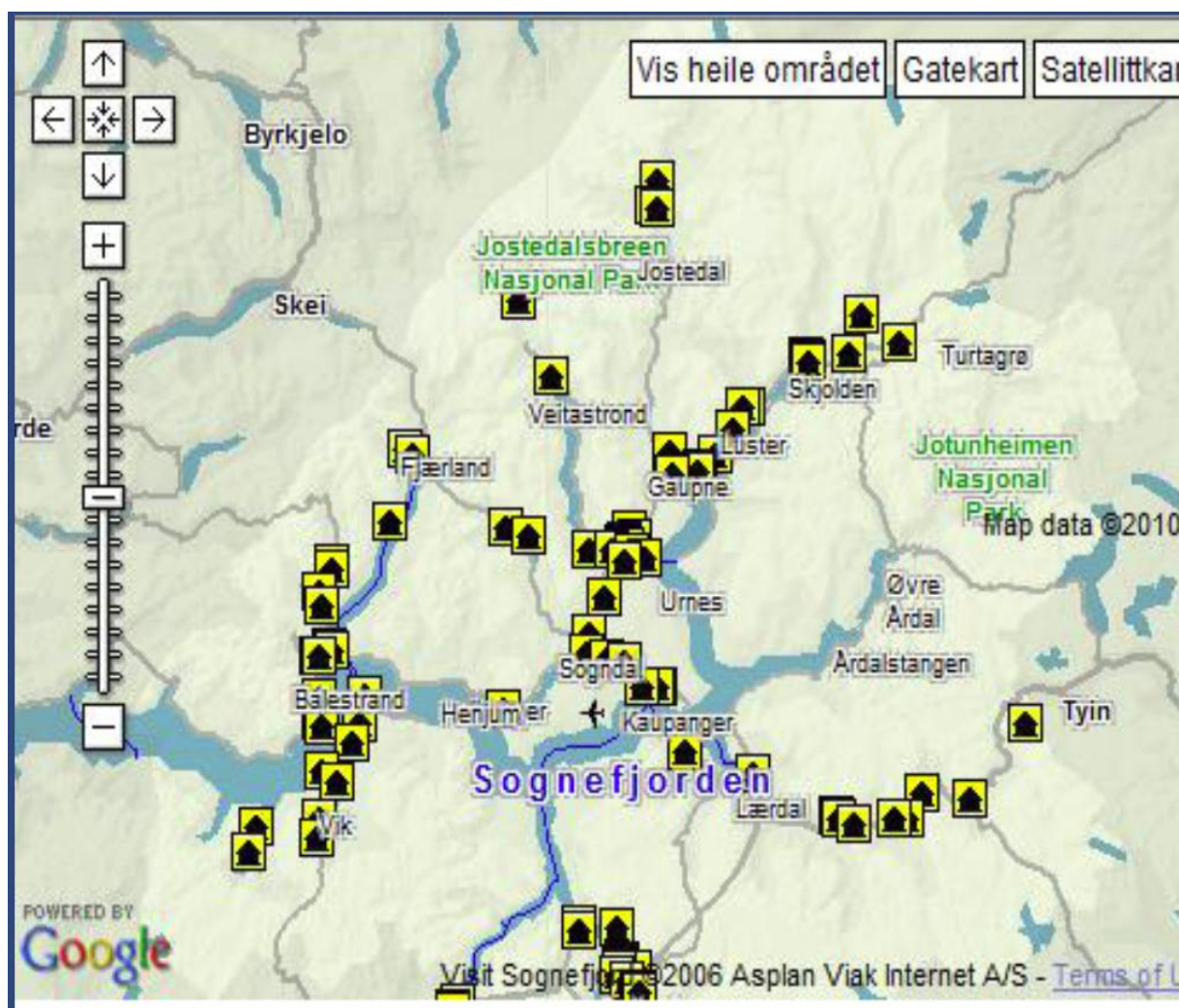
UTSNITT AV KARTET OVER – TURKART JOSTEDALEN

FIGUR 2: KILDE: [HTTP://UT.NO/KART](http://ut.no/kart) (30.08.10)

VEDLEGG 3

HYTTEFELT I JOSTEDALEN

Kilde: <http://www.avinet.no/bit/v2/?langvar=en-GB> (31.08.10)

ESPE HYTTEFELT I JOSTEDALEN

VEDLEGG 5

AREALPLAN LUSTER KOMMUNE, UTSNITT JOSTEDALEN

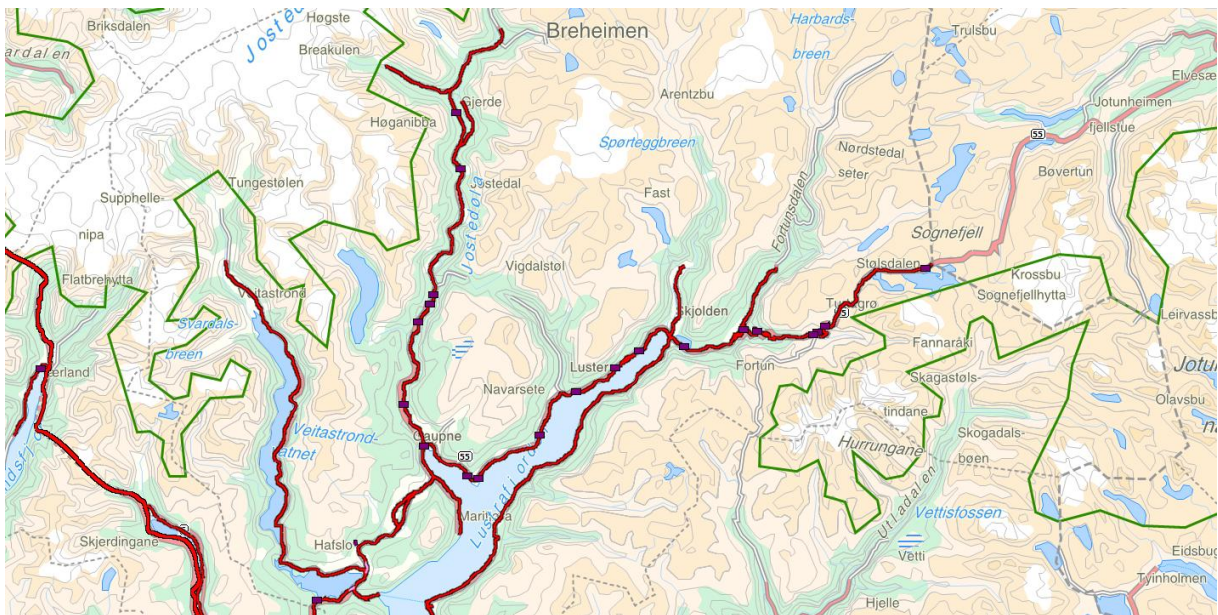
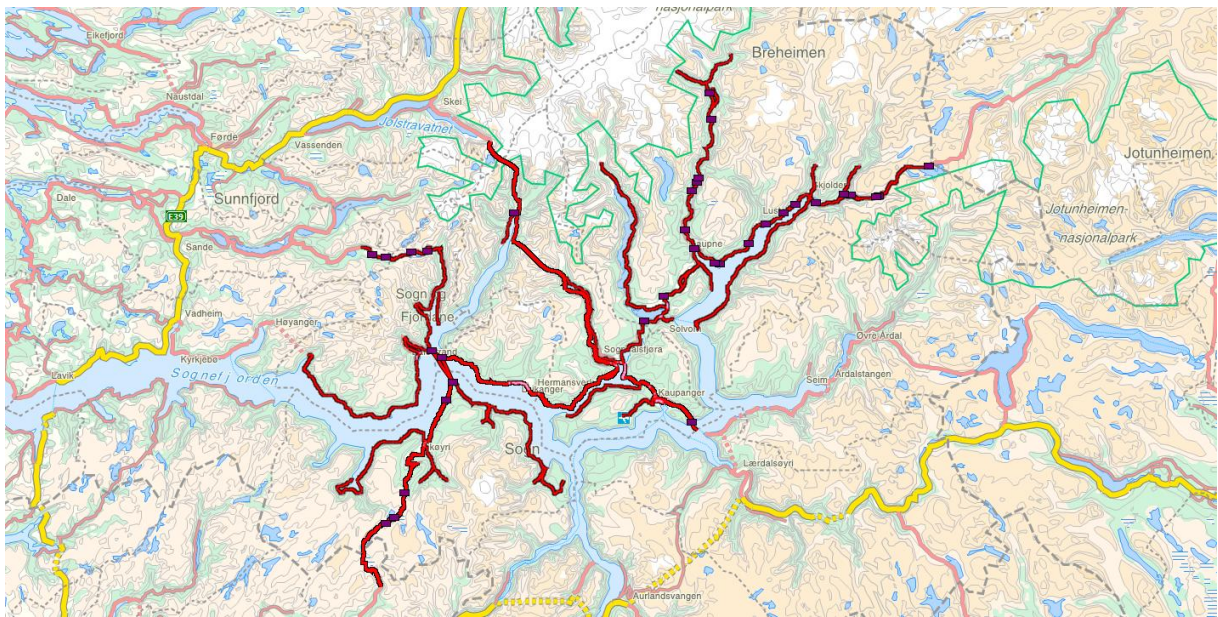

VEDLEGG 6

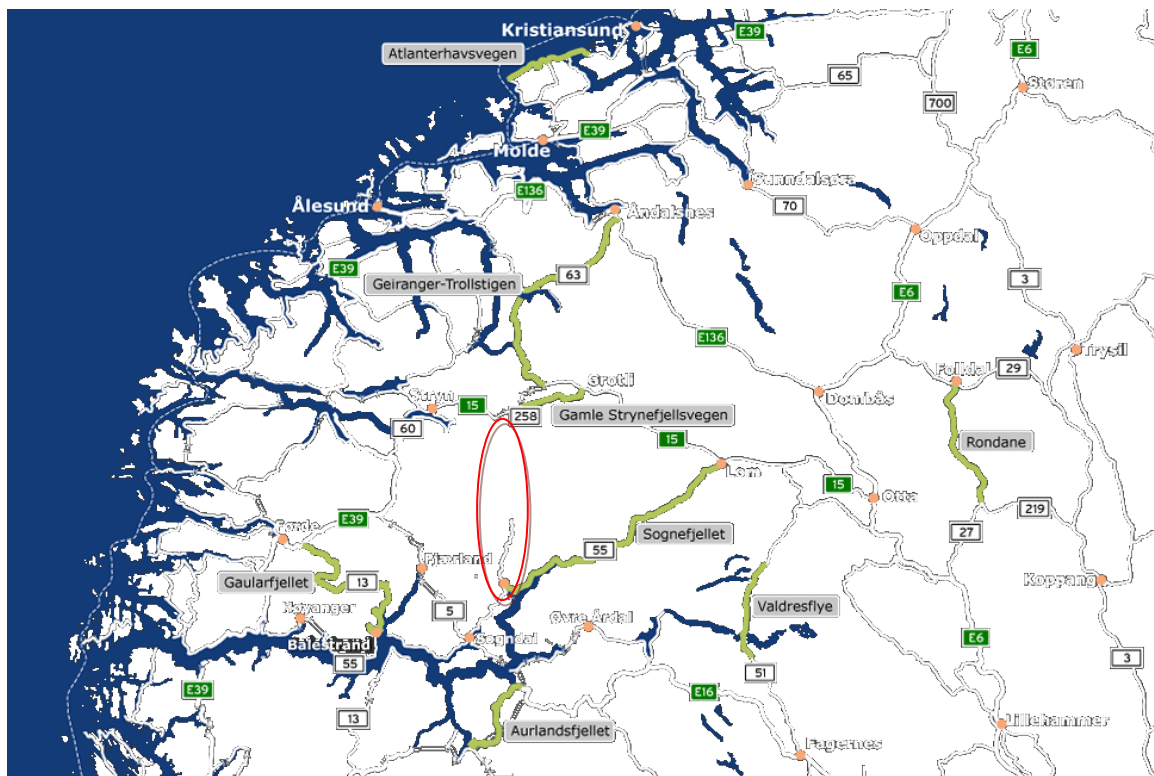
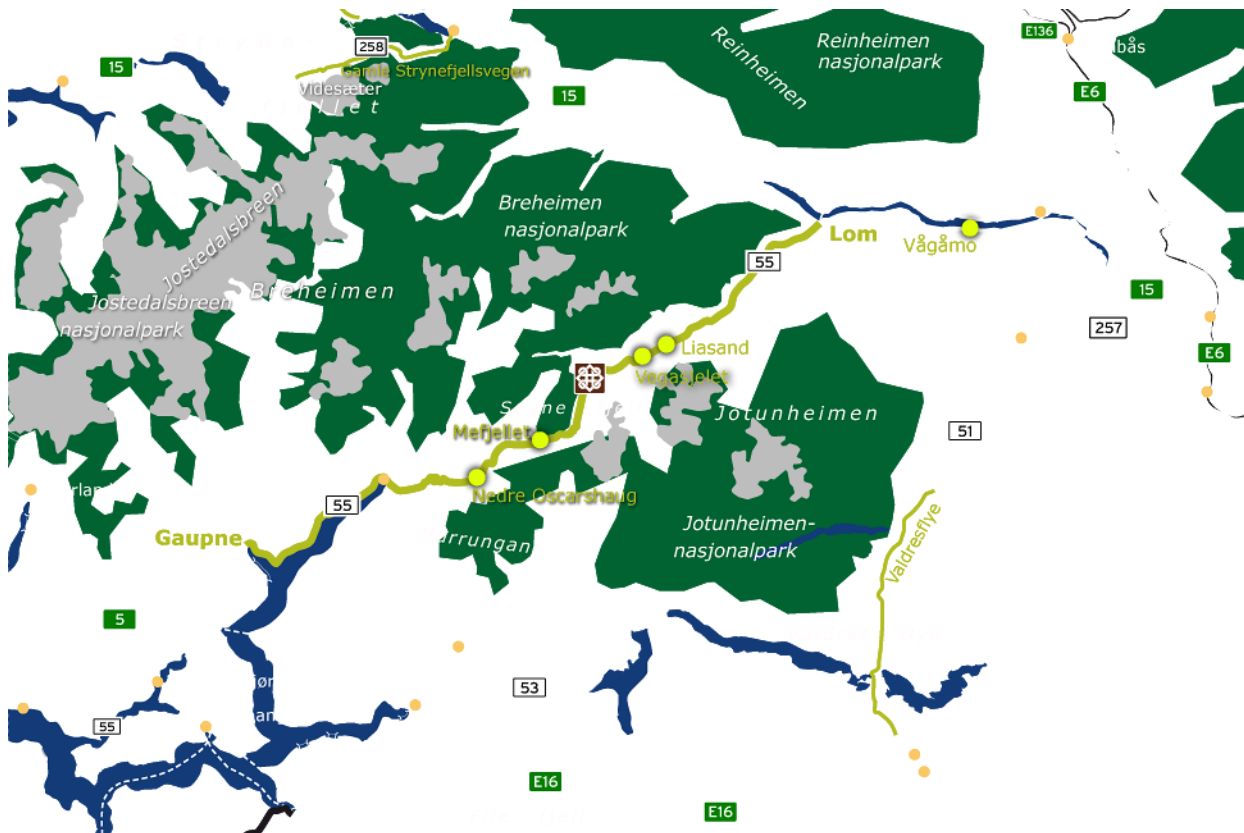
RASTEPLASSER FOR MIDTRE SOGN OG LUSTER KOMMUNE

Øverste kartet viser rasteplasser statens vegvesen har i området som er definert internt som Midtre – Sogn. Luster er en del av dette området. Nederste kartet er et utsnitt av området. Rasteplassene er markert med lilla.

Rasteplassene varierer i størrelse og innhold, men alle skal ha bord/benker og bosspann. Innover i Jostedalen har statens vegvesen bare små rasteplasser, dvs. ingen toalett. (Kilde: statens vegvesen. Vegseksjon Sogn)

VEDLEGG 7 NASJONALE TURISTVEGER I OMRÅDET

Kilde: Nasjonale Turistveger